

Година IX.

София, Февруарий 1937 г.

Книга 2 (82)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИРИНДЕНЬ

ИЗДАНИЕ НА ИРИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

МАКЕДОНСКА КООПЕРАТИВНА БАНКА

СОФИЯ

Основана преди 12 години

БАНКАТА

кредитира своите членове кооператори съ краткосрочни заеми подъ поръчителството на две лица, открива кредити по текущи сметки, също такива срещу залогъ на облигации отъ Б. Д. З. 1923 г. (бежански облигации), сконтира търговски полици при най-износна лихва.

БАНКАТА

издава гаранционни удостовърения за участие въ търгове и извършва всъкакви переводи на суми наведъ изъ царството, инкасирва полици при минимални комисиони.

ПРИЕМА

влогове — срочни, безсрочни, спестовни седмични срещу спестовни марки, детски съ бесплатни касички, при най-износна лихва.

Година IX.

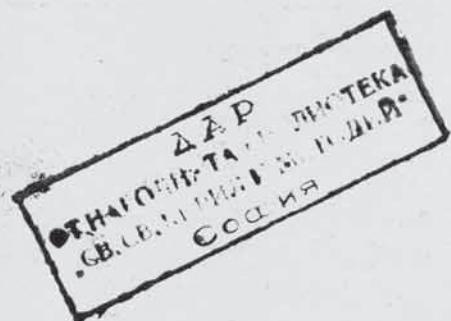
София, Февруари 1937 г.

Книга 2 (82)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Христо Матовъ — отъ Дим. Попандовъ.
2. Апостолът на свободата.
3. Презъ втората половина на възстанието — 1903 г. — въ Охридско — отъ А. Кецкаровъ.
4. Изъ записките на Ив. х. Николовъ — съобщава: Хр. Шалдевъ.
5. Въ Леринъ — отъ Д-ръ Недко Семеновъ.
6. Църковно-учебното дѣло въ гр. Дойранъ и Дойранско — отъ Ил. Ив.
7. Предъ прага на една бележита стогодишнина — отъ Ил. Ив.
8. Благой Ивановъ Тодевъ — отъ Л. Т.
9. Събитията презъ февруари.
10. Изъ вестниците и печата.

I-во Българско за циментъ А. Д.

, „ЛЕВЪ“

ПОРТЛАНДЪ ЦИМЕНТЪ „ЛЕВЪ“
София, жгъла Левски и Гурко, входъ ул. Левски № 11

Телефонъ 2-13-80

ФАБРИКА „ЛЕВЪ“ — ПЛЪВЕНЪ
ТЕЛЕФОНЪ 116

Телеграфически адресъ: ПОРТЛАНДЪ

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“, № 5, телефон. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщението съ окръжно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

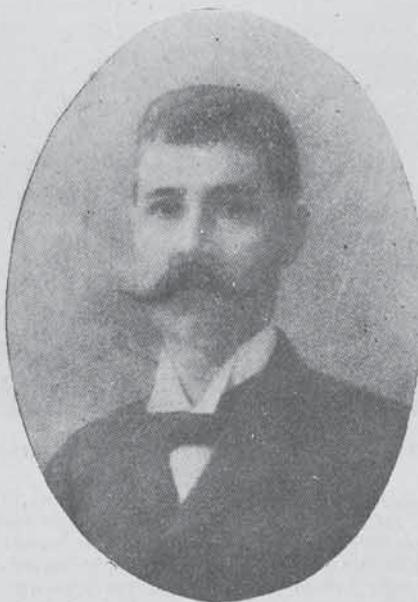
ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“, 5. — Sofia, Bulgarie

Христо Матовъ

Като че ли вчера е било, а то 15 години се минаха отъ тъжния денъ, когато изпратихме въ вечността незабравимия Христо Матовъ!

Основателитъ, първите апостоли и ръководители на освободителното ни дѣло, бѣха чудесно съчетание: единиятъ съ любвеобилно сърдце, другиятъ — съ несломима воля и съвестъ, а третиятъ — съ здравъ разумъ и историческо съзнание.

Здравиятъ разумъ и историческото съзнание въ дѣлото ни бѣше безкрайно скромниятъ, но не-отразимо привлекателниятъ и всѣкиго убеждаващиятъ Христо Матовъ. Цѣлиятъ животъ на Христо Матовъ ни сочи, че той бѣше и съ една широка любвеобилна душа, но неговата паметъ е обезсмъртена главно въ ценнитѣ рожби на мѫдростта му. По темпераментъ, по умствени способности и по подготовката той бѣ пред назначенъ отъ провидението за научни изследвания; но той чу воплитъ на населението въ „земята бойна на Самуила“ и, плененъ отъ очарованието на освободителния идеалъ, беззаветно се отдае на пълната съ опасности революционна борба. Съ твърде много разплатено здравие и недостатъкъ въ ходилата, той не можа да вземе участие въ дѣлото съ оржже въ рѣка, макаръ и горещо да желаеше това. За да задоволи това съисъкновено желание, той, скрито отъ приятели и другари, презъ илиндденското възстание бѣше си поръчалъ и направилъ особени, пригодени съ пружина подъ петигъ царвули. Не можеше да се помери съ мисълта, че, когато цѣлиятъ народъ въоръжено се е възбунтувалъ, той да е далече отъ него. Но другаритъ му не го оставиха да замине. Той бѣше цененъ на друго поприще: действуващи съ перо и устно слово върху интелигенцията, а посредствомъ нея и срѣдъ масите, той бѣ голѣмата ръководна сила на организацията. Христо Матовъ вършеше успѣшно онова, което другите не умѣеха да вършатъ като него: той убеждаваше. Той разбираше, че дѣлото на Македония, за да преуспѣе, трѣбва да биде толкова дѣло на любовь, ентузиазъмъ и себеотрицание, колкото и на здраво, дѣл-

боко убеждение. И той бѣше творецъ на убеждението, защото всѣка мисъль, всѣки фактъ прецеждаше презъ тъй свойствения му критицизъмъ.

Нашата борба не познава по-достъпъ и едновременно съ това по-дълбокъ идеологъ отъ Христо Матова. Той не чакаше събитията, за да ги само констатира и освѣтили, а ги предвиждаше и се мѫчеше да ги насочи по единъ начертанъ и добре процененъ путь, като отъ всѣки завой на миналото извлечаше съответната поука. За това мѫдростта му получаваше понѣкога характеръ на ясновидство. Въ тази си дѣйностъ животъ му бѣше изложенъ на опасност отъ чужди и свои; но Христо Матовъ отстояваше твърдъ на убеждението си и стоеше непоколебимо на поста си. Той не вървѣше по течението, не се приспособяваше къмъ мѣняващъ се настроения на масите, а издигаше и масите до своите разбирания, за това, съ своята честностъ и прямолинейностъ той запази до край обаждането си на силна личностъ срѣдъ приятели и противници. Само силна личностъ, като Христо Матовъ, можа да създаде „Валандовска пѣсенъ“, която завършва:

Де, гори ме бѣсенъ песу,
Де, гори!
Душа давамъ — не издавамъ,
— Разбери!
Тазъ земя, що ражда роби
Века петь,
Знай да ражда и юнаци
Редомъ редъ.
Най-насетне — тресни, пукни,
Главо хей —
Свободата — денницаата
Ще изгрѣй!

Но свободата не изгрѣя!

И Христо Матовъ ни каза, защо не изгрѣя тя: „не страдаме отъ врагове, а страдаме отъ глупави политици“ изрече той и се затвори въ себе си. Това сломи, сломи съяча на идейната и моралната

свѣтлина по дѣлгия и неравенъ путь на борбата ни за свобода. Подъ тяжестта на постигнаните народни погроми Христо Матовъ изгуби свѣтлината на любвеобилната си душа, слѣнцето на мѣдростта му залѣзе, преди да залѣзатъ земните му дни. Тия негови последни тежки дни залѣзоха въ тихо уединение и при отворени очи за несѫдната

народни идеали, за които той сложи на жертвената клада и душата си, и мѣдростта си.

Поклонъ предъ това велико жертвоприношение!

Поклонъ предъ свѣтлата память на незабравимия Христо Матовъ!

Богъ да го прости!

Дим. Попандовъ

Апостолът на свободата

На 21. II н. г. по много тѣржественъ начинъ се отпразнува въ София годишнината отъ обѣсването на Василь Левски. Имаше поклонение на лобното му място отъ учащата се младежъ и отъ гражданството, а на 28 с. м. се изнесе отлично уредено утрѣвъ Нар. театъръ.

Името на Левски пълни стралиците на всѣка родолюбива бѣлгарска книга, то изпълня съ гордост и умиление сърдцата на млади и стари, на бедни и богати, на учени и прости — на всѣки бѣлгаринъ, кѫдето и да се намира той — въ свободната част на отечеството, въ изгнание, или въ робство. Неговата всеотдайна служба на народното ни дѣло буди най-вѣзторжени чувства въ всѣки бѣлгаринъ; неговата саможертва е възпѣта отъ всѣки нашъ поетъ и примѣрътъ му се сочи за пътеводна звезда, предъ поколѣніята.

Кой е Левски?

Роденъ на 6. VII 1837 г. въ Карлово, още 7 годишенъ той изгубва своя баща, а на 11 година възрастъ майка му го е далъ да прислужва на вуйчата си иеромонахъ х. Василь, светогорски изповѣдникъ. 2 години по-късно иеромонахътъ се премѣства въ Ст. Загора и взима съ себе си малкия Василь, когото настанява въ мѣстното училище, което завръшва съ отличенъ успѣхъ.

По внушение на вуйчата си — той ималъ намѣрѣние да го изпрати въ Русия да следва — презъ 1858 г. Василь стѫпилъ въ монашески чинъ и приель името дяконъ Игнатий, но вуйчо му скоро се отказалъ отъ намѣрението си, и вследствие настѫпили разрывъ между двамата „ние виждаме Василь отново мириянинъ и настаненъ за учителъ и пѣвецъ въ с. Войнѧгово. Тукъ той съставилъ „тайно братство“, кое то е било въ връзка съ народните войводи, започнали да се явяватъ по-често изъ усоитѣ на Ст.-планина, но турцитъ скоро разбрали всичко, арестували го и го оставили подъ надзоръ въ Карлово. Малко време следъ това при него дошълъ отъ Нишъ дяконъ Генадий, който по примѣра на Левски захвѣрлилъ расото и двамата заминали за Сѣрбия при Раковски, Ильо войвода и други родолюбци. На пролѣтта Василь става знаменосецъ на Панайотъ Хиговъ, а презъ есенята, следъ оттеглянето

на четата въ Ромъния, остава изъ равна Добруджа ту като овчаръ, ту като учителъ изъ бѣлгарските села, докато въ 1867 г. постѣпенно въ легиона на Любенъ Каравеловъ и Раковски, който тѣ образували въ Бѣлградъ по покана на тогавашния срѣбъски князъ Михаилъ.

Тукъ, при обучението на легионерите, поради проявена отъ него пъргавина и смелостъ, Василь добилъ своето ново име Левски.

2 месеца по-късно легионътъ е билъ разтуренъ и легионерите разгонени: вече сърбите нѣматъ нужда отъ тѣхъ. Тази постѣпка е огорчила всички, отвращението на Левски, обаче, е било най-голѣмо. Въ Турну-Магурели предъ събрали се наши патриоти Левски заявилъ: „не съ хаудушки чети, не съ срѣбъски легиони, а съ помощта на наши комитети ще повдигнемъ ние духа на народа“. Тази идея е била сподѣлена отъ всички присѫствуващи и Василь Левски става апостолъ на свободата.

Цѣли 6 години Левски броди градове, села и паланки и съ своето сладкодумство, съ приятната си вѣнчностъ и съ жара, който е горѣлъ въ гърдите му, осиявалъ е душитѣ на всички и създѣлъ мрежата отъ революционни комитети, въ които се е калилъ духа на роба и сѫ го подготвили за подвизи, чито изразъ ние виждаме презъ Априлското вѣзтание,

което доведе и свободата на Бѣлгария.

На 27. XII. 1872 год. В. Л. е заловенъ при Каракинското ханче. Следъ 20 дена той е изправенъ предъ Военния съдъ въ София, а на 6. II. 1873 г. овисналъ на вжето на площада, който носи неговото име и който се краси отъ неговата мѣдрост на фигура.

На 19. VII н. г. ще се празнува 100 годишнината отъ раждането на великия апостолъ на бѣлгарска свобода. Ние, макед. бѣлгари, които по неговъ образъ създадохме сѫщо такива велики хора, които ни вдѣхнаха неизгасващата любовъ къмъ родината, любовъ и себепотребление, чийто кулминантъ се изрази въ Илинденското вѣзтание, ние, неомилостивенитѣ отъ сѫдбата да се радваме на наша, на бѣлгарска свобода, за която дадохме неизразимо много скажи и свети жертви, ние, най-преследванитѣ въ

Василь Левски като дяконъ. Единъ неизвѣстенъ портретъ

Пловдивскиятъ митрополитъ Максимъ, другаръ на Василь Левски отъ времето на неговия монастирски животъ, е намѣрилъ въ своята архива единствения оригиналъ портретъ на Левски, като дяконъ Игнатий, фотографиранъ въ монашеско облѣкло. Този портретъ митрополитъ Максимъ е получилъ отъ Левски въ Троянския монастиръ. Портретът е увеличенъ и разпечатъ на църквитѣ отъ Пловдивската епархия. Въ печата портрета на Василь Левски, като дяконъ Игнатий се появява за пръвъ путь.

което доведе и свободата на Бѣлгария.

цълото човечество отъ съдбата хора, тръбва да вземемъ най-живо участие въ предстоящите празненства. Въ това си участие ние тръбва да манифестираме по най-изразителенъ начинъ, колко е скъпа, колко е мила и света българската свобода, която мнозина отъ разгледениетъ отъ съдбата не знаятъ да ценятъ, не знаятъ да тачатъ, и заслепени отъ разни учения, не виждатъ, че нѣма друга страна, която да се радва на такова плодородие, въ която съ застѣпени толкова разнообразни култури, и въ която изгледитъ се мѣнятъ така често, на не-посрѣдствено до обширната плодородна равнина да се издига вѣчно сиѣжния върхъ на родния Балканъ.

Та чий недра сѫ надарени съ безчетни минерали богатства надеждата на поколѣниета, отъ чии пазви бликатъ толкова лѣчебни води, гордостта на здравитъ и утѣхата на болнитъ, ако не отъ земята, въ която сѫ се родили тѣ?

Лѣхътъ, който прѣвъ е погалилъ тѣхното лице, не ли е благословенъ, лжчътъ, който прѣвъ е озарилъ погледа имъ, не ли е свещенъ?

Може ли да се не обича земя като българската, станала приказна изъ цѣлия свѣтъ съ прѣлеститъ, които тя открива на всѣка стѣлка, може ли да не бѫдемъ горди, че сме българи и да се не стремимъ достойно да носимъ българското име?

Китна градина е нашата татковина! Да я любимъ и съ любовъ да сложимъ кости предъ отечествения олтаръ, когато нуждата наложи това!

Много алчни погледи сѫ обрѣнати къмъ нашиятъ неземни богатства, хищни рѣже се протѣгатъ къмъ тѣхъ! Да сме готови да пречупимъ тѣзи рѣже и съ девиза „чуждото нещемъ, нашето не даваме“ да пазимъ до последното си издиление нашето башно огнище.

Едно само да се незабравя: ние ще бѫдемъ волни господари на нашето щастие до тогава, до когато тукъ българинъ владѣй. Стѣли ли чужди кракъ, ще настѫпи началото на нашето нещастие, чийто край ще бѫде окончателното ни унищожение.

Има ли нужда да се доказва това? Погледнете отвѣдъ границата! Тамъ убиватъ, тамъ обиратъ и безчестятъ. Поругано е тамъ българското име. И никой не чуе за издевателствата вършени по най-

Македонски девойки

бесраменъ начинъ отъ власти и бандити. Богъ високо, Царь далеко!

Да обичаме нашия Богъ тукъ, да почитаме нашия царь. Тѣ сѫ нашитъ покровители, отъ нашата преданна служба се нуждаятъ тѣ.

А не както скудоумниците и праздноглавитъ слѣпци, които не виждатъ пропастта, къмъ която тикатъ родъ и отечество, и сѫ станали ратници за сгромоляването на спечеленото съ толкова кръвъ, съ толкова страдания и съ толкова скжпи жертви, каквато е саможертвата на кумира на българските поколѣния, на всеобщо обожавания апостоль на свободата, който посвети цѣлия свой животъ и увисна на вѣжето за величието на свещената, на благословената отъ Бога родна земя, на нашата мѫченица-майка!

Презъ втората половина на възстанието — 1903 г. — въ Охридско

Презъ втората половина на възстанието Охридското горско началство се раздѣли на две части. Христо Узуновъ, Наумъ Цвѣтиновъ и Наумъ Златаревъ рѣководѣха четитъ въ Долна Дебѣрца, Ортакъль и Езерския районъ; а Антонъ Кецкаровъ, Александъръ г. Чакъровъ и Лазаръ Димитровъ рѣководѣха Горна Дебѣрца, Малесия.

На 8 августъ горските началници разбраха, че Борисъ Сарафовъ дошълъ въ Горна Дебѣрца и решиха по-скоро да отидатъ да се видятъ съ Бориса, за да разбератъ нѣщо по общото движение и бѫдещия планъ.

На 9 августъ началниците Антонъ Кецкаровъ, Лазаръ Димитровъ и Александъръ Г. Чакъровъ потеглиха за Горна Дебѣрца съ войводата Цвѣтко Недѣлковъ (Пайнчаръ), родомъ отъ с. Слатино, съ дванадесетъ четници. Влѣзоха въ с. Слатино, изкачиха се по планината и намѣриха Слатинската чета въ мѣстността „Мирчевъ Кутелъ“. Селото Слатино бѣ изгорено, населението бѣ въ гората. Разпредѣлиха комисии за прехраната на Слатинската чета и населението. Борисъ Сарафовъ въ сѫщия денъ сутринта бѣ заминалъ за Демиръ-Хисарско, та не можаха да се видятъ и разговорятъ съ него.

Отъ 8 до 11 августъ бѣ затишие. Изпращаха се

группи работници да жънатъ и прибиратъ храни отъ полските села.

На 11 августъ тѣ заминаха за с. Мраморецъ и наредиха прехраната на Мраморечката чета и на Малесийското население. Въ Мраморечките гори тѣ се срещнаха съ войводата Тасе Христовъ, придруженъ отъ секретаря му Анастасъ Каневчевъ, Арсенъ Иовковъ и около 100 души четници. Тасе изтѣкваше разни причини, които го заставили да дига възстане и въ Малесия, въпрѣки изричната заповѣдъ да не се дига възстане тамъ. Преждевременно възстане въ Малесия развали общия планъ за първите дни на възстанието въ Охридско. Нашиятъ планъ бѣше: въоръженото население отъ Стружко, Дримколско и Малесийско да се яви въ Горна Дебѣрца при Смилета срѣшу турския гарнизонъ въ Издеглаве, а не да дига възстане и да стане причина всичкото население отъ Малесия да дойде на прехрана въ Горна Дебѣрца.

На 12. VIII. пристигна аскеръ въ Мраморечко. Гор. началство съ войводата Смиле и селските чети имаха сражение. Отъ силния напоръ на аскера, тѣ отстѫпиха. Този аскеръ доизгорѣ с. Мраморецъ, Туре и Сливоо. Една част отъ аскера се върна въ Издеглаве, а другата част навлезе въ Кичевъ.

ско, мина презъ с. Бълица и потегли за с. Спротрани.

Началнишката чета заедно съ другите чети се прикриха въ Бъличката гора. Аскерът ги откри и ги обстреля съ топовни вистрели. Отстъпиха и се отзоваха въ „Мирчевъ Кутелъ“, а аскерът продължи пътя си къмъ Демиръ-Хисарско.

На 13. VIII. потеглиха презъ Мраморецъ и дойдоха въ мѣстността Магерникъ. Тукъ видѣха трагедията на Малесийското възстане. Всичките жители — жени, деца, старци — разпрѣснати тукъ-тамъ по горички и долчинки между жителите на Горна Дебърца.

Всичката грижа бѣше да се наредятъ комисии за настаниването и прехраната на населението и селските чети, намиращи се около с. с. Сливоо Турне, Мраморецъ и Върбяни.

На 14. VIII. отидаха въ с. Върбяни, на върха Голо Бѣрдо. Тукъ бѣше Върбянската чета съ цѣлото население отъ селото. Дойдоха представители отъ с. Годиве и Лактине съ селските войводи. Горските началници разглеждаха сѫдебните дѣла и на бързо даваха резолюции по съвестъ. Отговаряха на разни запитвания по сѫдебни дѣла и даваха наставления и упътвания за караулната служба — предпазване честитъ и населението при нахлуване на аскера въ селата и горите. Реквизираха се храны. Една част отъ тѣхъ се изплащаха въ брой, а за останалата част издаваха реквизиционни разписки, за да ги изплаща благодарното отечество следъ освобождението. Всѣка реквизирана храна оставаха подъ разположението на съответните селски началства. Тукъ сѫщо се нареди връзка съ Кичевско, Рѣканско, Галичникъ и Лазарополе, за да имъ се доставя шаекъ, соль, подкови, тютюнъ, опинци и др. Всичко се изплащаше въ брой. Тукъ на „Голо Бѣрдо“ престояха до 18 августъ. Отъ 18 до 21 августъ обикаляха селата Годиве, Лактине, Сливоо, Жребене и Слатино. На 21. VIII. дойдоха въ мѣстността „Мирчевъ Кутелъ“. Въ всичките села срещаха се съ селските чети, войводите и селските началства; подновяваха комисии за прехраната и даваха сѫдитъ нарежданя, както въ другите села. Презъ тѣзи дни попадваха на части нахлувания на аскера. Следъ кратки престрелки отбѣгаха отъ сражения, за да заставягъ мирното население да остава въ селата и да се запази онай част отъ мирното население, която бѣ разпрѣсната тукъ-тамъ въ горите.

До 22 августъ голѣмъ бѣше възоргътъ на населението въ Дебърца. Макаръ селата да бѣха изгорени, макаръ да се даваха жертви, пѣше се „Живъ е той живъ е“ и гордо се развѣваше охридското знаме. Населението се радваше, че скоро, скоро ще дойде помощъ, че охридчани живуши въ България, скоро ще дойдатъ съ своите офицери. Жени, деца, старци носяха стомни съ вода, готови да помогнатъ на уморени, ранени и болни. На човѣнките жертви гледаше се не тѣй страшно. Отъ нѣкои духовити четници пускаха се шеги: Още ли не си се похарчилъ? Кой ще се похарчи въ това сражение?“ и пр. шеги.

Отъ като се разбра, че възстането е само въ нашия край, духътъ отпадна, нѣмѣ пѣсни и въ Горна Дебърца.

На 23 августъ горските началници бѣха на бивакъ съ около 20 души четници въ мѣстността „Мирчевъ кутелъ“. Презъ нощта часовоятъ доведе

4 души четници, дошли отъ България по „каналъ“. Отъ разпита се разбра, че тѣ сѫ дошли съ четата на Георче Петровъ и Пере Тошевъ до Прилѣпско. Единъ отъ тѣхъ, Наумъ Чипановъ, Охридчанецъ, остана въ нашиятъ чети, а другите се препратиха въ Кичевско и Дебърско. Отъ тѣхъ разбрахме, че възстане въ другите революционни окрѣзи нѣмало.

24 VIII. Отъ нѣкой денъ насамъ има затишие, и настъпва затруднение за прехраната. 65-ти товара брашино, останаха само за четитъ въ Долна Дебърца и Орта-колъ. Въ Горна Дебърца предстоеха голѣми мѣжи за събиране и реквизиране на храны, за възстановяване на фурни, мѣлница. Много отъ оржията въ четитъ се оказватъ вече негодни. Въ тоя денъ гор. начал. писаха писмо до щаба. Въ туй писмо, писано отъ Лазаръ Димитровъ, излагаше се главно мѣжното положение за прехрана, нуждата отъ въоружени сили и материали, предвидени още преди възстането, и още искаше се да се опредѣли общъ планъ за по-нататъшните действия.

На 25. VIII. въ мѣстността „Мирчевъ кутелъ“ дойдоха при насъ Кичевските чети съ войводите Наки, Арсе, Лука Джеровъ, Климентъ Ив. Групчевъ и Димче Ст. Спространовъ. Тѣ бѣха отстъпили подъ силния напоръ на аскера. Разправяха сѫщо за мѣжното положение и въ Кичевско.

Научаваме се, че се кроело отъ аскера да окупира горите, да поставятъ застави по всичките височини отъ Бигла по „Славей“, „Голякъ“, „Голубърдо“, „Мазатаръ“ и др. височини. Писахме това на Хр. Узуновъ, Н. Цвѣтиновъ и Н. Златаровъ въ Долна Дебърца, за да взематъ всичките предпазителни мѣрки: всичко да бѫде подвижно, всичко готово за походъ, да не стоятъ на едно и сѫщо място въ Куратичко, да усилиятъ караулната служба, навреме да се усеща движението на аскера и т. н.

На 24. VIII. съ четири четници горските началници заминаха за с. Спространи, за да влѣзатъ въ връзка съ Демирхисарските чети. Тамъ разбраха, че Борисъ Сарафовъ билъ въ с. Мало-Илино. Решиха да отидатъ тамъ и лично да се разбератъ за всичко. А. Кецкаровъ, Александъръ Г. Чакъровъ, Лазаръ Димитровъ съ четирма четници отидаха въ с. М. Илино. Срещнаха се съ Бориса. Той се приготвяше да тръгне, за да присъствува на кръщалния обрядъ на едно циганеко семейство, Потеглиха съ Бориса, съ Мало-Илинската чета и съ много жители отъ селото. Пристигнаха при едно вирче съ бистра вода въ гористо място. Единъ попъ извѣрши кръщалния обрядъ. Александъръ Г. Чакъровъ шепти на А. Кецкаровъ: „Село гори, баба се чешля“.

Следъ свѣршването на този обрядъ върнахме се въ квартирата на Бориса, въ една малка спретната кѫщичка. Селото Мало-Илино, както и другите села въ Димирхисарско, не бѣха още изгорени. Обѣдвахме заедно съ Бориса. Следъ обѣдъ разговаряхме върху възстането ни. Борисъ ни разправи, че Александъръ Протогеровъ навлѣзълъ въ Македония съ една голѣма чета и че тя била разбита, че другите революционни окрѣзи въ Македония не сѫ предприели нападение, въпреки решението на Солунския конгресъ, че само въ Одринско—Лозенградско имало силно възстаническо движение. Ще постоянствуваме, каза Борисъ, съ каквото можемъ и колкото можемъ, нѣма другъ изходъ. — Писахъ ви, че презъ септемврий България

ще отвори война на Турция. Тогава ще се изпълни пъсеньта на Хамидовия режимъ. Ще имаме Автономна Македония".

Тръбва да се върва, Борисе, въ това, — отговори му се, защото ако Русия отвори война за свободата на България, колко повече пъкът България тръбва да обяви война за свободата на собствения си народъ. Днесъ обаче, положението въ нашия районъ е непоносимо — населението гладува, много пушки сѫ бракувани, патроните намаляватъ, нѣма кѣщи, нѣма подслонъ, всичко е изгорено. Останахме изльгани отъ другитѣ революционни окръзи. Съжаляваме, Борисе, че не се обърна внимание на нашите писма още преди възстанието. Ние виждаме, че оставаме безъ никаква подкрепа отъ никѫде, че изгубихме опорните точки — селата игорятъ, но ще се мѫчимъ да възобновимъ тѣзи опорни точки, за да се продължи борбата.

На 25. VIII. сбогувахме се съ Бориса и презъ „Илинската черква“ отидохме въ Брѣжанските гори, за да се срещнемъ съ Хр. Узуновъ, Наумъ Цвѣтковъ и Наумъ Златаревъ за съвместно заседание на цѣлото Охридско Горско Революционно началство. Това не стана, защото тѣ същия денъ заминали за Куратичко. Отбихме се въ болницата „Чемерски долъ“, имаше нѣколко болни, ранени подъ грижитѣ на „доктора“ Хр. Ангеловъ, домакина Христо, баща на войводата Тасе Христовъ, и нѣколко прислужници и готвачи. Писахме писмо до другаритѣ си горски началници въ Долна Дебърца по свиддането ни съ Бориса. Въ сѫщото писмо настоятелно молихме да не стоятъ четитѣ въ „Долна Дебърца“ на едно и сѫщо място и при мирното население, да се прикриватъ и да бѫдатъ не узнаваеми, за да може поне невъоръженото население да се прибира въ селата и да се легализира.

На 26 VIII. намѣрихме четата ни съ войводата Цвѣтко Пайнчаръ въ „Мирчевъ-Кутель“. Следъ обѣдъ куриери, изпратени отъ наблюдателните пунктове, ни известиха, че въ Издеглаве става нѣкакво приготвяване на аскеръ за походъ, сѫщо и въ с. Песочанъ. Усилихме наблюдалните пунктове на една линия отъ с. Лактине, Сливово, Жрбино, Слатино чакъ до Брѣжанско и ст. Велмей. Сѫщо усилихме постовете и отъ къмъ Кичевско и Демирхисарско — при прохода Магерникъ и на пътя — Слатино — Спространни.

Презъ нощта пѫтувахме по самата демаркационна линия — Слатино — Жрбино — Лактине. Давахме наставление на населението да стои въ селата си; селските чети да се прикриватъ и пазятъ силитѣ си, да не завързватъ сражения.

На 27. VIII още отъ тѣмни зори аскерътъ настѫпва къмъ с. Сливово съ честа стрелба, настѫпва и къмъ Магерникъ. Лактинската, Годивската, Вѣрбянската и Началническата чета отсѫгватъ къмъ „Голо бѣрдо“ и пл. „Славей“, а Сливовската, Турянската, Мраморската и Слатинската — къмъ „Мирчевъ Кутель“. За пръвъ път аскерътъ остава мирното население спокойно въ селата и при всичко че вижда отстояването на четитѣ, не отива да ги преследва. При политъ на „Голо-бѣрдо“ надъ прохода „Магерникъ“ бѣше на позиция Началническата чета, която виждаше аскера, но не се решаваше да вземе нападателно положение, защото тамъ по долини и горички бѣха разположени семейства отъ Малесия и отъ Горна Дебърца. Аскерътъ мина въ Кичевско и веднага по други пѫтища съ куриери известихме това на Кичевските чети.

Въ Вѣрбишко се разпореждахме съ реквизиране на храни, съ комисии за прехрана на четитѣ и комисии за доставяне соль и други потреби отъ Кичевско и Рѣканско.

Скоро същия денъ бѣхме около с. Туре. Следъ обѣдъ пристигна ржководителът на Стружко-Дрим-

Ламбо Илиевъ Мурговъ

отъ с. Велгощи — Охридско, четникъ отъ четата на Лефтеровъ. Взелъ участие и въ илинденското възстание, а презъ войнитѣ въ партизанските отряди. Сега живѣе въ с. Доленъ Чифликъ — Варненско

колските чети, Лука Групчевъ, съ около 20 души четника. Посрещнатъ бѣ съ приветствия.

На 28. VIII получихме отъ Хр. Узуновъ писмо, съ което ни известяваше, че имало нѣкакво внимателство отъ Великите сили по възстанието ни и че опасностъ за сега нѣма въ Куратичко, но присичко това се взиматъ надлежните предпазителни мѣрки.

До края на м. августъ Горското началство въ Горна Дебърца съ войводите — Смилета и Тасета, сѫщо и съ селските войводи правѣше усилено разпореждане, полагаше голѣми грижи за прехраната, за доставяне разни потребни нѣща за нуждите на четитѣ, за настаниването на жителите по селата, за препращане ранени и болни въ града. Стремѣше се въоръженото население да бѫде неизнаваемо за турското око, и въобщѣ стремѣше се да се върне поне въ туй положение, въ каквото бѣше до възстанието, да запази опорните си точки — селата и горите, за да може да се закрепи въ района си и да друса Хамидовия режимъ до пълното тържество на идеята ни.

A. Кецкаровъ

Изъ запискитѣ на Ив. х. Николовъ

[Продължение отъ кн. 9 (79)]

Пречки и опасности

Пречкитѣ и опасноститѣ отъ вѫтрешенъ произходъ идваха отъ люде изъ българската срѣда и отъ люде и чиновници изъ турска срѣда, изъ срѣбъската и гръцка пропаганди.

Скоро следъ основаването на революционната организация се явиха люде, които бѣха принципи нейни противници поради своите великолѣгърски политически схващания или поради лични материали подбуди. Това бѣха така наречените еволюционисти, начало на които стоеха директоритѣ на гимназията въ Солунъ и нѣкои учители, родомъ отъ България и Македония, които проявиха опити да обсебятъ организацията и да ѝ дадатъ насока споредъ разбиранията си. Сѫщата цель преследваха ръководящите лица при Екзархията.

За тази цель въ Солунъ станаха две-три събрания по инициатива на опозиционерите. Но и тукъ тѣ не успѣха, защото мнозинството отъ стеклите се на събранията граждани бѣха люде посветени въ революционното дѣло и не оставиха въ тѣхни рѣже управлението на читалището, чрезъ което тѣ проектираха да предприематъ контраакция противъ революционната организация.

Въпрѣки явните неуспѣхи опозиционерите не се отчаяха и продължиха борбата като основаваха революционно братство.

Съ дохождането въ Солунъ А. Шоповъ (1896 г.), следъ безуспешния му опитъ да ме привлече и постави подъ свое влияние, по негова инициатива се направи четвърти опитъ за борба съ революционната организация; основа се революционно братство съ председател Ив. Гарвановъ. Революционното братство се оформи като такова презъ месецъ мартъ 1897 г. Презъ м. юни 1898 г. то изпрати до свои привърженици въ провинцията окръжно. Презъ сѫщото време дойде при мене д-ръ Хр. Татарчевъ и ме запита, дали и ние не трѣбва да изпратимъ окръжно съ наставления какъ да се отнесатъ нашите привърженици къмъ окръжното на революцион. братство. Тогава въ централния комитетъ бѣхме останали само ние двамата: Хр. Матовъ и Пере Тошовъ не бѣха въ града. Въпросътъ обсѫдихме обширно, защото виждахме, че тоя новъ комитетъ ще всѣ пакостенъ раздоръ между учителство и гражданство. Спрѣхме се да не се изпраща отъ наша страна окръжно, а да следимъ, какъ ще погледнатъ нашите съмишленици на тая инициатива и, ако учителството и гражданството бѫдатъ съ насъ, братството ще капитулира. При лична срѣща съ наши хора, обаче, ние обяснявахме, че основаването на нова революционна организация ще е пакостно за освободителното движение въ Македония: неминуемо ще се явятъ борби срѣдъ учителството и гражданството. Следъ време дойдоха и другите членове на централния комитетъ, които се съгласиха съ решението на двамата ни. Имахме сведения, че отговоритѣ отъ провинцията на окръжното на революционното братство бѣха неблагоприятни. Изобщо, революционното братство имаше малцина привърженици и то само въ Прилепъ, Кавадарци и Сѣръ. Презъ м. октомври т. г. управата на революционното братство изпрати ново окръжно, съ което се препоръчваше на съмишлениците му да откриятъ въ градовете пансиони, въ които

да се прибератъ деца на влиятелни граждани и селяни. Идея и инициатива хубава, но главно целяща да привлекатъ на своя страна влиятелни граждани и селяни, а после да бѫдатъ поставени въ враждебни действия съ революционната организация.

При управата на революционното братство влизаха Ив. Гарвановъ, Хр. Ганевъ, А. П. Стоиловъ, А. Наумовъ, К. Г. Самарджиевъ и др. — всичко 14 души. Всичките бѣха привърженици на революционната организация, но заявяваха, че целта на революционното братство е да групира въ себе си по-въздържани елементи, които да работятъ за освобождението на Македония по легаленъ путь. Истинските мотиви, обаче, за основаването на революционното братство бѣха: 1. членовете на братството, прикрити задъ маската на легална дѣйност, да не се излагатъ на рискове и лични жертви и 2. организираната маса да бѫде подчинена на нареджанията на Екзархията и респективно на Македонския върховенъ комитетъ въ София. Управата на революционното братство бѣ наложила борбата си лично противъ д-ръ Хр. Татарчевъ и мене, та мащати отъ централния комитетъ да могатъ да обсебятъ революционната организация. Тѣ разсъждаваха така: щомъ Татарчевъ и х. Николовъ, като лица на свободни професии, бѫдатъ измѣнени отъ централния комитетъ и бѫдатъ замѣстени съ двама свои хора, останалите членове на централния комитетъ, като чиновници, ще бѫдатъ повлияни и цѣлата революционна организация ще бѫде обсебена. Макаръ и да ни бѣха известни намѣренятия имъ, Татарчевъ и азъ нѣ можахме нищо противъ влизането въ централния комитетъ на двамата тѣхни чиновници, но като предварително условие искахме да дадатъ клетва за вѣрностъ къмъ статутите на революционната организация, каквато тѣ дѣлго време отказаха да дадатъ. Тази бѣше главната причина, дето дѣлго време не можахме да се помиримъ. Но следъ като тѣ се съгласиха да положатъ клетва, помирението се постигна.

Когато тѣхното последно окръжно било получено въ Скопие, Хр. Матовъ ни писа, защо пречимъ на тия хора да влѣзатъ въ редовете на революционната организация. Обяснихме му всичко и го повикахме да дойде въ Солунъ, да се срещне съ тѣхъ и да уреди въпроса съ влизането имъ въ организацията. Матовъ дойде, срещна се съ тѣхъ, но си замина разочарованъ отъ тѣхъ. Въ разговора си съ К. Г. Самарджиевъ последниятъ му казалъ: „Отстранете отъ централния комитетъ Хр. Татарчевъ и Ив. х. Николовъ; съ тебе и П. Тошевъ лесно ще се разберемъ.“ Имайки предвидъ настроението имъ лично противъ мене, азъ на два пъти си давахъ оставката отъ членството ми въ централния комитетъ, която другаритѣ ми не приемаха.

До постигането на помирението ръководителите на революционното братство въ борбата си съ членовете на централния комитетъ прибѣгваха къмъ всевъзможни и некрасиви и осѫдителни поводи и действия. Тѣ бѣха писали нѣколко пъти въ София до върховния комитетъ, рисувайки ни за монго опасни хора за националното дѣло въ Македония, вследствие на което трѣбваше да даваме писмени и лична обяснения при отиването ми въ София. За илюстрация на похватите имъ спрѣмо членове отъ

централния комитет ще посоча два-три примѣра.

Презъ м. августъ 1899 г. настоятелството на революц. братство, всички „легални“ и „мирни“ хора, решили да ме убиятъ. Презъ сѫщия месецъ една вечеръ седя въ градината на Бошнакъ ханъ и чакамъ да дойдатъ отъкъмъ входната врата пристигнали отъ провинцията пътници, за да получа писма. По едно време дойде при мене Ив. Велковъ, старъ мой приятель, но после миналъ на страната на революционното братство, и ми каза: „въ името на старото ни приятелство, ще стана клетво-престжникъ, за да спася живота ти. Снощи настоятелството на революционното братство те осъди на смърть. Следъ половинъ часъ ще дойде убиецъ да изпълни решението. Вземи мърки!“ Безъ да мърдамъ отъ мъстото спокойно го запитахъ

— Кой е убиецъ и какъвъ е той?

— Единъ нашъ тиквеша-нецъ, — каза той.

— На каква е възрастъ?

— На около 35 години, пъленъ, обръснатъ.

— Какъ е облеченъ?

— Съ новъ сивъ доковъ костюмъ.

— Познава ли ме?

— Не!

Следъ това Ив. Велковъ си отиде. Азъ останахъ на мъстото си и понеже нѣмахъ револверъ, чакахъ да дойде нѣкой отъ нашите момчета, като до тогава се уповавахъ на здравия си бастунъ. По едно време пристига Ив. Гарвановъ, влѣзна въ гостилиницата да вечера и седна до източната врата срѣщу мене. Азъ наблюдавамъ минаващите и идвашите отъ къмъ улицата. По едно време забелѣзахъ едно лице съ черти каквито Велковъ ми бѣше описалъ. Той се наведе къмъ прозореца, за да види Гарвановъ. Въ това време азъ станахъ, минахъ задъгърба му и се отзовахъ на отстъречния тротуаръ на улицата, наблюдавайки двамата. Гарвановъ му говорѣше и жестикулираше съ ръце и безъ да ме вижда му посочи да върви къмъ Коломбо. Върнахъ се пакъ въ градината и наблюдавахъ Гарвановъ. Следъ нѣколко минути дойдоха 5—6 наши момчета. Дойдоха още Хр. Матовъ и Велко Думевъ, на които разказахъ историята. Тръгнахме къмъ кѣщи, като всички другари ме заобиколиха. Следъ тая постъпка на революционното братство ние имахме всички основания да избиемъ членовете на настоятелството му. Не сторихме това и се държахме спокойно. Това, навѣрно, ги накара да се отнесатъ отново въ София и да искатъ ходатайството на Мак. Върховенъ Комитетъ за приемането имъ въ редовете на революционната организация.

Презъ Ваканцията на 1897 г. въ централния комитетъ бѣхме останали сами съ доктора и за помощникъ опредѣлихме за времененъ членъ въ централния комитетъ Григоръ Попевъ, шурея на К. Г. Самарджиевъ. Като роднина на последния Гр. Попевъ имаше възможност да узнава какво се мисли и говори срѣдъ членовете на революционното братство за членовете на централния комитетъ. Презъ м. септемврий с. г. Гр. Попевъ дойде въ книжарницата и ми каза: „Сега оставихъ Самарджиевъ и В. Кънчевъ да говорятъ разни нелепости по ад-

Изгледъ отъ Гевгелийско

ресъ на революционната организация и членовете на централния комитетъ. Тия хора трѣбва да бѫдатъ убити!“

— Ние сме си заложили главите за доброто на българите, та ние българи ли ще убиваме? Никога нѣма да се съглася на такова нѣщо. Ако тия хора отъ заблуда или отъ друго нѣщо сега сѫ наши противници, утре ще бѫдатъ наши съратници.

Подиръ две седмици Гр. Попевъ пакъ докладва по тоя въпросъ и направи сѫщото предложение, което не се прие. Сѫщиятъ докладва за получено отъ К. Самарджиевъ анонимно писмо, съ оскърбително съдържание за семействата Самарджиеви и Кондови и изтъкна, че Самарджиевъ подозира, че писмото е писано отъ мене. Заявихъ, че подобни мерзости не съмъ способенъ да върша и помолихъ да се избере четиричленна комисия, която да проучи въпроса и намѣрятъ автора на почерка. Комисията се яви при Самарджиевъ, но той не даде писмото

Въ началото на 1900 г. Гр. Попевъ ни съобщи че В. Кънчевъ предложилъ на революционното братство да се убиятъ 2—3 видни българи въ Солунъ и да се пръсне слухъ, че тѣ сѫ убити по решението на Централния комитетъ и по такъвъ начинъ организацията да бѫде изложена предъ гражданството, което да се отврати отъ нея и мине въ редовете на революционното братство. Тоя пъклъ проектъ ни накара да действуваме направо предъ Негово блаженство Екзарха, като подробно бѫде уведоменъ. За целта бѣхъ изпратенъ въ Цариградъ. Изложихъ подробно въпроса лично на Н. Блаженство и му заявихъ отъ името на Централния комитетъ за да не се прибѣгва къмъ кръвопролитие. В. Кънчевъ въ срокъ отъ 10 дни да бѫде уволненъ отъ служба при екзархията и си замине въ България. Следъ като проучи въпроса Н. Блаженство

уволни Кънчева отъ служба, който въ казания срокъ замина въ България.

Въ началото на м. септемврий 1900 г. въ Солунъ пристигна поручикъ Ив. Камбуровъ. Яви се при мене въ книжарницата и поиска да му уредя среща съ Централния комитетъ въ щия ми

мена само единъ типиченъ случай. Презъ 1900 г. Лазарь Димитровъ, окръженъ ръководителъ въ Одринъ, ни писа, че учительтъ Иотовъ не искалъ да предаде на касиера събраните организационни суми, а ги държалъ въ себе си. Тоя Иотовъ преди три години бъше ученикъ въ солунската гимназия

Майката, бащата, трите сестри, зетът и внукът на Христо Матовъ

съставъ. Още същия денъ се събрахме и въ събранието ни съобщи, какви писма съ били пращани отъ революционното братство въ София, като на край предложи дветѣ организации да се слѣятъ въ една. Обяснихме му, че тѣ представляватъ една малка група, че тѣ молятъ да бѫдатъ приети въ революционната организация, а нѣкои отъ тѣхъ могатъ да бѫдатъ избрани и въ Централния комитетъ, но трѣбва да дадатъ клетва за вѣрностъ къмъ статутите на организацията. Камбуровъ намѣри предложението ни за приемливо и имъ го съобщи той лично. Следъ известно колебание тѣ приеха нашите условия. Когато ни стана известно тѣхното съгласие, пратихме Пере Тошевъ да ги закълне. Съ това се тури край на тая пакостна междуособица. Следъ клетватата на настоятелството на рев. братство повѣрихме му ръковѣдството на Солунския революционъ окръгъ, който до тогава се ръководѣше отъ Централния комитетъ. Отъ сега вече последниятъ се заняваше само съ общото ръководство на революционната организация.

Спокойствието на революционната организация се нарушаваше и отъ дейността на нейни не дисциплинарни членове — легални и нелегални. Ще спо-

и по молбата на баща му, бѣхъ му настойникъ, та го познавахъ добре. На заминаване за София, отбихъ се въ Одринъ, повикахъ го при мене и му казахъ да предаде парите на Лаз. Димитровъ. Той обаче отказваше да ги предаде на Димитровъ, а даваше ги на мене. Казахъ му, че парите трѣбва да се дадатъ на прекия окръженъ началникъ и нищо повече. Въпрѣки упорството му, най-после се съгласи да предаде парите по принадлежностъ, но на другия денъ той замина за България.

Когато презъ м. августъ 1900 г. се върнахъ въ Солунъ, съобщиха ми, че въ Будапещенския в. „Rester Loyd“ имало дописка, въ която се съобщавало, че въ Македония има революционна организация, че Централния ѝ комитетъ се намира въ Солунъ и се ръководи отъ д-ръ Хр. Татарчевъ, Дамянъ Груевъ и отъ мене. Същата дописка бѣ препечатана и въ ромънския в. „Indepedãns Roumaine“. Авторът и източника на тая дописка не ни бѣ известенъ, но всички ние бѣхме силно разтревожени и очаквахме арестуването ни отъ турската полиция.

(Следва)

Съобщава: Хр. Шалдевъ

Въ Леринъ

1905 г. Управляващият гръцкото консулство въ Битоля г. Контогури съ твърде често посещаваше този градъ въ Македония, дето — казаха — въ съгласие съ гръцкия владика — давалъ насока и напътствие на водачите на гръцката пропаганда. Българи, които идваха отъ Леринъ въ Битоля, съобщаваха това и като че настъпвала, че отъ българското търговско агентство никой никога не ги споминаше. Натякането изразяваше най-категорично драгоманинът на агентството г. Наумъ Христовъ, който бъше родомъ отъ Леринско.

Като се назначи г. А. Тешевъ за пълномощенъ министъръ въ Цетина, пишущиятъ остана да управлява агентството. Още първата седмица, следъ отъ пътуването на г. Тешева, казахъ на покойния Ем. Ракаровъ да се пригответи да ме придружи въ не-дъля до Леринъ, дето ще бѫдемъ на гости управляващия епархията Иеромонахъ Никодимъ. Д-ръ Д. Владовъ, който бъше въ това време при мене, заяви, че и той желае да ни придружи. Помъжихъ се да го отклоня, но той настоя и азъ на край се съгласихъ.

Сутринта, въ недъля, се отзовахме тримата на гарата и заедно съ гавазина качихме се на трена, като поръчахъ на другия гавазинъ да отиде право въ вилятското управление, при Шинаси ефенди, директорът по политическите работи, и да му съобщи, че съмъ отпътувалъ за Леринъ, отето вечерта ще се завърна.

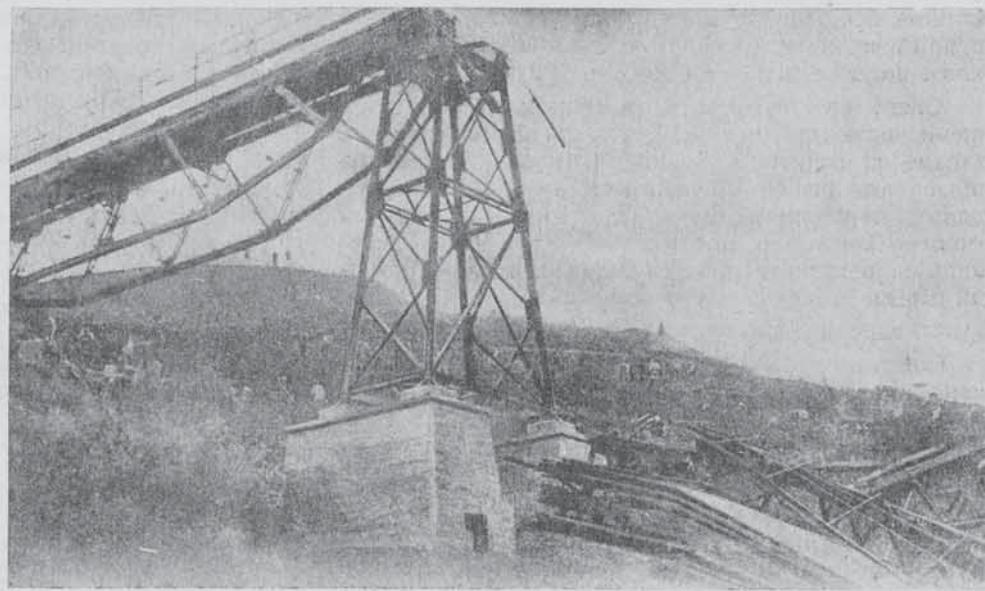
Когато стигнахме на гарата Леринъ, и тримата останахме съ впечатлението, че тя бъше блокирана; повече отъ 20—30 души полици и жандарми сно-въха предъ гарата, а точно предъ нея до началника на гарата пъчеше гърди полицейския комисаръ. Помислихъ си, че ни спратъ на гарата и съ следния влакъ ще ни върнатъ обратно въ Битоля. Измамилъ съмъ се. Щомъ слъзохъ отъ влака и Сефединъ-ага — гавазинът — застана задъ мене, комисарът тичешкомъ дойде да ме приветствува съ „сефа-гелдинизъ, бей ефендилъ“. Приближи ни и началникът на гарата, който също ни поздрави и всички се отправихме къмъ изхода на гарата при най-мазнитъ покани на господина комисаря: „буорунусъ, буорунусъ!“ На площадката задъ гарата, единъ широкъ удобенъ файтонъ, запръгнатъ въ охранени коне, чакаше. А до файтона близо единъ подпоручикъ отъ жандармерията почтително поздрави. Като стигнахме до файтона, комисарът ни покани да седнемъ и ме запита, де желая да слъза?

— Къде ли? Че знамъ ли азъ? Ще слъзна разбира се, въ българската община — отговорихъ.

И той даде нареждане на кочиаша. Сефединъ-

ага скочи на капрата до файтонджията, седна и изпъчи своята карабина встрани.

Файтонджията шибна конетъ и ние се понесох-

Мостъ-водопроводъ при с. Екши-су, Леринско, вдигнатъ въ въздуха при отсаждлението на българската войска презъ 1916 год.

ме презъ полето къмъ града. Едвамъ следъ като се сбогувахъ съ много внимателния полицейски комисаръ, съгледахъ, че жандармерийския подпоручикъ е на конь следъ настъ и двама суварии отъ странитъ ни.

Минахме разрушеното с. Месимеръ и наблизихме Леринъ. Току на край града дечурлига тичаха и скачаха — играеха. Като съгледаха файтона, съ който ние летъхме къмъ града, като видъха особено гавазина съ левчето на чело, тъ хукнаха съ все сила къмъ града и викаха колко имъ сила държеше:

— Хайде бре-е-е! Дойдова българскиятъ консул да ни ослободатъ!

Ние се спогледахме очудени отъ думите на дечата. А хитриятъ Ракаровъ се усмихна и...

— Та малка свобода ли е тая, да можешъ предъ органи на властта да крещишъ така!...

Навлъзохме въ града. Но какво? Като възвихме отъ главната улица по тази къмъ българската община, тази последната се оказа задъръстена отъ народъ, като че ли събрахъ се на митингъ, или нѣкаква голъма манифестация.

Файтонът спрѣ. Погледнахъ и останахъ смаянъ. Отецъ иеромонахъ Никодимъ, облѣченъ въ тържествено църковно одеяние, засмѣянъ, ми подаде ръка и, отъ името на българите въ Леринъ, ме поздрави съ „добре дошълъ“. Следъ като поздрави и другаритъ ми, той ни поведе пеша къмъ църквата, която отстоеше на 20—30 крачки и въ която, като по даденъ знакъ, нахлу бързо цѣлото множество. Отъ дветъ страни на о. Никодима вървѣха двама свещеници, също облѣчени въ църковни одежди.

Всичко стана така бързо и така наложително, че не остана време за никакво умуване. Влъзохме въ църквата, дето псалтоветъ съ всички сили гър-

мъха: „многая лѣта!“ — Отець Никодимъ съ двама свещинци отслужиха тържественъ молебенъ за Българския Князъ и, следъ многолѣтствието, като се даде отпускъ, почти всички присъствуващи се изредиха да ни приветствуваатъ съ „добре дошълъ“. Приехме поздравитѣ и заедно съ о. Никодима, нѣколцина учители, членовете на общината и по-първи хора се отправихме за общината, отъ която ни дѣлъха не повече отъ 200 крачки.

Следъ като прекарахъ въ общината около часъ време, оставихъ другаритѣ си на интимна беседа, а самъ се отправихъ за каймакамъка, направихъ обичайната визита на каймакамина и му поблагодарихъ за радушния приемъ, що ми бѣ указанъ на гарата. Следъ това посетихъ и италианския офицеръ за реорганизиране на жандармерията Гастолди, следъ което се завърнахъ пакъ въ общината.

Обѣдвахме като гости на о. Никодима.

Следъ обѣдъ ни върнаха визитата както каймаканинътъ, така и г. Гастолди.

Вечеръта къмъ $5\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. отпътувахме обратно за Битоля, макаръ че Леринчани много настояваха да останемъ поне 2–3 дена.

* * *

Следъ 3–4 дни въ агентството дойде учителъ Лазаръ Цуневъ и се втурна право въ кабинета ми.

— Какво има, г. Цуневъ?

— Има това — отговори той — че днесъ до караха о. Никодима отъ Леринъ и го откараха право въ затвора.

— Защо?

— Питахъ го азъ. Каза ми, че и той не знае.

— Размислихъ се и веднага ми мина презъ ума, че това арестуване ще да е непремѣнно въ връзка съ нашето отиване въ Леринъ. Такива излети не бѣха приятни на турцитѣ, особено на Хилми паша, който заради честитѣ мои пѫтувания бѣше ме кръстилъ по-после „дели-консулство“.

На другия ден сутринта отидохъ при валията Азимъ бей и го попитахъ защо е задържанъ о. Никодимъ.

— Никодимъ ефенди? Кой бѣше той? — Ме запита пашата.

— Църковниятъ началникъ на българитѣ отъ Леринъ — отговорихъ.

Валията се замисли малко и после треснато ми отговори:

— Такъвъ човѣкъ не е задържанъ.

— Не е задържанъ, задържанъ е, паша ефенди. Знамъ го отъ ония, които сѫ били при него въ затвора, отъ ония, които сѫ му отнесли тамъ постелки и покривки. Азъ не дойдохъ да ви питамъ затворенъ ли е, а защо е затворенъ сега тъкмо предъ наближаващите велиденски празници?...

— Пъкъ азъ ви казвамъ, че такъвъ човѣкъ не е задържанъ и толкова.

Отидохъ при Хилми паша.

— Паша ефенди хазаретлери, — му казахъ. Ще ви питамъ нѣщо, но моля ви да не захватнете и вие като Азимъ бей да обикаляте истината, а направо, колкото и горчива да е тя за мене, кажете ми я.

Донесоха ни кафе и азъ, сърбайки го, започнахъ.

Въ недѣля, паша хазаретлери, съ двама другари, за да си поотпочинемъ, отидохме въ Леринъ. Кой

е съобщилъ за това въ Леринъ, не знамъ, но бѣхъ изненаданъ отъ българитѣ тамъ. Помислихъ, че пѫтуването ми е било разгласено отъ Леринския каймакамъ бей, който по нѣкакъвъ начинъ ще да е разбралъ за него, и му благодарихъ, особено за охраната, която ми бѣ дадена отъ гарата до града и обратно. Вчера вечеръ ми съобщиха, че отецъ Никодимъ, председателя на българската община въ Леринъ, билъ докаранъ тукъ, въ затвора. Моля ви, паша хазаретлери, кажете ми причинитѣ за задържането му, защото азъ неволно го свързвамъ съ моето отиване до Леринъ.

— Сега — отговори пашата и натисна копчето на електрическия звѣнецъ. Показа се прислужника.

— Мудеумъ ефенди веднага да дойде при мене, каза пашата. Чаушътъ се оттегли.

— Сега ще разберемъ всичко — рече пашата и ми песочи цигаритѣ, за да запушимъ пакъ.

Не мина повече отъ четвъртъ часъ и мудеумътъ пристигна. Запъхтѣнъ, той скръсти лѣва ръка на гърди, а съ дѣсната взе отъ земя темана и се приближи до пашата.

Българскиятъ председателъ въ Леринъ, Никодимъ ефенди билъ арестуванъ. Веднага да ми кажете по каква заповѣдъ е станало това.

Мудеумътъ излѣзе и следъ само 2–3 минути се завърна дѣржащъ въ рѣката си листъ хартия. Той се приближи до пашата, разгъна листа и го обѣрна къмъ него, за да може да го прочете.

— Добре — каза Хилми. Сега веднага ще направишъ всичко, каквото е нужно и довечера най-късно Никодимъ ефенди да бѫде освободенъ. Хайде!

— Мудеумътъ съ теманътъ се оттегли.

— Виждате, мой драги приятелю, че въпросътъ е разрешенъ, както бихте желали. Трѣбва да ви кажа, че арестуването на Никодимъ ефенди съвсемъ не е станало поради вашето отиване въ Леринъ. Имаше заловена една комитаджийска кореспонденция, въ която се срѣщаше и неговото име, та за това е биль разпитанъ...

Не му повѣрвахъ, разбира се. Задържането на отецъ Никодима бѣше урокъ отъ Хилми паша и за него и за мене. Други пѫть... безъ демонстрации!!

Сѫщиятъ ден вечеръта съ английския консулъ Макъ Грегоръ бѣхме на вечеря въ градината на хотелъ Солунъ. По едно време дотича при мене Сефединъ ага, гавазинътъ, и ми пошепна:

— Отъ Леринъ дѣдо Никодимъ моли вашата милост да дойдете малце на дворъ.

— Нека дойде тукъ — отговорихъ.

Следъ минута о. Никодимъ бѣше при насть. Набѣрзо той ми разправи какъ е билъ арестуванъ въ Леринъ и докаранъ въ Битоля въ затвора, че не билъ разпитванъ за нищо и току днесъ къмъ обѣдъ дошълъ въ затвора мудеумътъ и го освободилъ, като му пошепналъ довѣрително, че съмъ билъ при Хилми паша.

Разбрахъ цѣлата работа. Разбралъ я бѣше и отецъ Никодимъ, който — следъ като още веднажъ ми благодари — взе си сбогомъ и си замина.

— Голѣмъ ориенталски майсторъ е той Хилми паша — заключи Макъ Грегоръ.

(„Изъ моите спомени“)

Д-ръ Недко Семеновъ

Църковно-учебното дѣло въ гр. Дойранъ и Дойранско

Събуждането на българския народъ въ Дойранско започва още въ срѣдата на XVIII в. Най-напредъ между работниците, които масово отивали по работа въ Австрия, особено въ Войводството между сърбите.

гр. Дойранъ

Като родоначалникъ на новото движение между дойранските българи съ право се изтъква името на Христофоръ Джеваровичъ, за когото сърбскиятъ Карловачки архиепископъ казва че е „ревнителъ на свое българско отечество“.

Въ 1741 год. той обнародва своята книга „Стематография“ съ гербовете на южнославянските държави и ликовете на светии.

Другъ още по-горещъ радетелъ за събуждането на своя народъ е известенъ хаджи Теодоси Синантски отъ Дойранъ — родоначалникъ на българското книгопечатане.

Презъ 1857/58 година българитъ отъ Кукушката епархия, въ която спадаше и Дойранско, заплашиха гръцката патриаршия съ унитство, ако не имъ изпрати архиерей — българинъ. Последната се видѣ принудена да удовлетвори желанието на епархиата и изпрати епископъ Партий Зографски, родомъ отъ Галичникъ. Той е оставилъ силни следи въ издигането на народното чувство и, най-важното, отлични наследници: Киро Ристенинъ, Киро попъ Ристовъ, Ташо Чалимановъ, Сарджо Яневъ Демирджии. Водителъ на борбата е билъ свещеникъ Стаматъ Думчевъ. Отначало борбата се водѣла тайно, но презъ 1871/72 г. вече става явна; дойранчани изпращатъ свой делегатъ въ Цариградъ Н. Ахтаровъ, който отъ тъхно име и заедно съ Драганъ Цанковъ съ действували за отърване отъ фанариотското иго.

Презъ нея година въ Дойранъ е билъ учитель известниятъ Стоянъ Михайловски, а неговъ помощникъ Христо Телятиновъ. Училището бързо се издигнало, ала гърците не спѣли: наклеветили главния учитель и помощника му като руски ордия,

гр. Дойранъ — Крайградска къща

а така също и българските първенци. Всички, вързани, били изпратени въ Солунския затворъ.

Презъ българските възстания и руско-турската война училището е било затворено чакъ до 1881 г. Няя година става учитель рускиятъ възпитаникъ Н. Думчевъ и оттогава учебното дѣло върви въ своя нормаленъ путь съ малки временни изключения.

Долната таблица ни дава ясно понятие за вървежа на учебното дѣло.

		уч.-ща	уч.-тели	уч.-ци
Презъ 1886/ 87 уч. год.*)	87	6	16	364
1891/ 92	"	14	20	342
1896/ 97	"	11	30	604
1901/902	"	24	36	524

Това развитие стига своя връхъ презъ 1911/12 уч. година — последната отъ живота на българското училище въ Македония.

Презъ нея година е имало въ гр. Дойранъ:

1) Третокласно смѣс., у-ще съ 4 преподаватели и 115 ученици.

2) Основно смѣсено съ 6 преподаватели и 248 ученици.

3) Основни 11 училища въ селата съ 14 преподаватели и 434 ученици.

А всичко въ околните: 1 класно смѣсено училище; 12 основни училища; 24 учители и 797 ученици
Ил. Ив.

*.) Дойран. околия

Предъ прага на една бележита стогодишнина

Покойниятъ Атанасъ Шоповъ, известенъ съ свои тѣ трудове върху Македония, въ книгата си „Изъ миналото на българитѣ въ виластитѣ“ пише за Даскаль Камче, учитель презъ началото на XIX в. въ Ваташа (Тиквешко), че притежава единъ „типъ“ (малка ръчна печатница), донесена отъ Бѣлградъ, на която типосваль ръзви молитви, записи и др.

Също и покойниятъ хаджи Илия Тошевъ отъ Прилепъ, учитель презъ 90-те години на мин. въкъ въ Тиквешъ, въ една своя статия, озаглавена „Даскаль Камче“ и обнародвана въ сп. „Библиотека“

(екзархийско издание) — непомня коя книга — пише: че Даскаль Камче е билъ близъкъ приятелъ на Хаджи Теодосия Синантски отъ гр. Дойранъ и че той донесълъ отъ Сърбия ръчна печатница и я оставилъ въ Ваташа при Камче, понеже се страхувалъ да я пренесе направо въ Солунъ, дето мислѣлъ да работи съ нея, поради злобата на гръцкия солунски владика.

Печатницата е стояла и тайно работила въ Ваташа близо година.

Като се знае, че българска печатница се отво-

рила въ Солунъ презъ 1838 година — излиза, че българското печатарство започва отъ 1837 година, Отъ което следва, че настоящата 1937 година може да се смята като стогодишница на печатарството въ цълото българско отечество.

Такива свѣтли годишници не бива да се прене-

брѣгватъ. Особено едно такова важно събитие — първа българска печатница.

Редно е съюзествениците на х. Теодоси и Даскаль Камче — дойранчани и тиквешани — да вземат инициативата за достойно отпразнуване тая свѣтла стогодишнина.

Ил. Ив.

Българи въ чужбина

Въ Ромъния

Всичко въ Ромъния има 580 хил. души българи споредъ проф. Иширковъ. Освенъ въ Добруджа, българи има въ Банатъ, които сѫ се изселили отъ България главно презъ XVII вѣкъ подиръ Чипровското възвание. Сега живѣятъ главно въ Винга и Бешеновъ. Тѣ сѫ запазили своето народно съзнание. Издаватъ си сега и български вестникъ. Сѫщо много българи има изъ дунавскитѣ градове главно гр. Галацъ, Браила, Плоещи, Букурещъ и пр. Нѣкои отъ тѣхъ сѫ се отдалечили и забравили своя произходъ, но много още живѣятъ съ пълно съзнание за своя произходъ, знайтъ своето истор. минало, своята история. Най-много и компактна маса българи има въ Бесарабия.

Българитѣ въ Бесарабия

Българитѣ преселници въ Бесарабия се явили още презъ втората половина на XVIII и въ началото на XIX вѣкъ. Подиръ руско-турскитѣ войни, турцитѣ усиливатъ преследването срещу българитѣ и за да избѣгнатъ жестокоститѣ, масово се изселватъ въ южната част на Бесарабия — въ Буджака. Така се нарича мѣстността между рѣка Дунава, рѣка Прутъ и Черното море.

Много голѣми преселвания сѫ станали подиръ Одринския миръ — 1829 год.

Тогава българитѣ, за да избѣгнатъ мѣстъта на турцитѣ, на голѣми групи се преселили и образували земедѣлчески колонии въ Бесарабия. Така се заселили около 150 хил. българи въ 67 села и градоветѣ Комратъ и Болградъ. Имало още преселени българи въ Кишиневъ, Акерманъ, Измаиль, Килия и Рени и по други селища.

Българитѣ отъ общото българско отечество не се различаватъ отъ тѣзи въ Бесарабия. Тѣ сѫ запазили своята национална физиономия, своите нрави, обичаи, народни пѣсни и вѣрвания. Тѣ сѫ гостоприемни, набожни, нравствени и трудолюбиви.

Рускиятъ писателъ Сколковски казва за българитѣ въ Бесарабия така: „За честта на нашите българи, дѣлъни сме да повторимъ, че семействиятъ

животъ и изобщо семайнитѣ добродѣтели между тѣхъ свето се уважаватъ и затова нравствеността у двата пола е твърде висока.

Трудолюбието е най-отличителната черта у тѣзи българи. Всички въ домакинството — стари и млади, голѣми и малки сѫ работници, кой за каквато работа е способенъ.

Тѣ се занимаватъ главно съ земедѣлие, скотовъдство, градинарство и пр.

Сега всичкитѣ българи въ Бесарабия сѫ около 200 хил. Подиръ Евр. война Бесарабия остана подъ Ромъния.

Българитѣ отговара се третиратъ по-лошо и положението имъ е влошено. Последнитѣ години сушата въ Бесарабия бѣ голѣма. Земедѣлците много пострадаха и нѣма кой да имъ се притече на помощъ. По-голѣмата част отъ тѣхъ, за да прехранятъ децата си продадоха на безценица своя имотъ, други заложиха мило и драго, а по-голѣмата част отъ добитъка си просто харизаха, за да не гледатъ какъ той умира отъ гладъ. Животворната пролѣтъ настъпва. Има ли кой да помисли за тѣхъ, да имъ подаде дѣсница за да възмогнатъ отново, та да отекнатъ роднитѣ имъ поля съ кръшнитѣ и вити български пѣсни?

Българи въ Америка

Въ Америка живѣятъ около 100,000 души българи. Мнозина отъ тѣхъ сѫ отъ Македония, отъ дето се изселиха особено следъ Илинденското възвание 1903 г. Най-много ги има въ Съединенитѣ Щати, Канада и Аржентина — Ю. Америка. Българитѣ въ Америка живѣятъ си свой духовенъ животъ. Издаватъ вестници, книги, иматъ си дружества, читалища, черкви, училища, които сами издѣржатъ, така както едно време си създаваха и издѣржаха и въ самата Македония, и пр.

Трѣбва обстойно да се проучи де въ чужбина има българи, колко сѫ, съ какво се занимаватъ, какво е положението имъ и да имъ се праща книги, вестници, за да бѫдатъ въ духовни връзки съ насъ. Трѣбва да се крепимъ, защото сме малъкъ народъ и силата ни е въ духовната мощъ.

Л. Т.

Благой Ивановъ Тодевъ

Отиде си още единъ добъръ и заслужилъ българинъ — Благой Ивановъ Тодевъ, който на 4 януари 1937 г. скоропостижно се помина, като оставилъ незамѣними спомени между своите близки и другари. Благой Ив. Тодевъ е роденъ въ 1868 год. въ хубавия планински градецъ Банско. Синъ на видно и родолюбиво семейство, той още отъ малъкъ бѣ закърменъ съ чувство на родолюбие и обичъ къмъ близките си и по-далечни братя.

Първоначалното си образование добилъ въ градъ Банско, III-класъ — въ Царибродъ, а IV класъ — въ Солунската м. гимназия.

По домашни причини не е могълъ да продължи

образоването си, напуска училището и почва да се занимава съ търговия, като влиза въ известната фирма Бр. Лазарови. Дълго време той работи въ Солунъ, но повече ржководи работитѣ въ Кавала, а следъ това се връща въ Разлогъ, дето става известенъ между населението като добъръ и почтенъ търговецъ. Благой бѣше винаги готовъ да услужи на онеправданото отъ турските власти бълг. население. Много често е ималъ неприятности съ турските власти, поради лошиятъ отношения къмъ народа. Още отъ младини бай Благой се интересува живо отъ напредъка на черк.-училищните работи.

Когато презъ 1895—96 г. се поставили основитѣ

на В. М. Р. организация за борба срещу въковното турско робство, Благой Ив. Тодевъ е единъ отъ първите членове. Той влиза въ организациите и взима дейно участие. По това време учителъ въ Банско е бил Гоце Дълчевъ. Благой става неговъ близъкъ другар, съчувственикъ и ратникъ.

Той взима участие въ ръководството на организацията и въ всички по-важни начинания и дъла Отношенията между българи и турска власт стават все по-лоши. Положението на българите се влошава отъ денъ на денъ все повече. Презъ 1901 год. става аферата на Мисъ Стонъ. Братья на Благой, Борисъ Иванавъ Тодевъ, отличенъ човѣкъ и революционеръ, бива затворенъ и по пътя отъ Разлогъ за Неврокопъ пада убитъ отъ турските запии заедно съ двамата си другари М. Колчаговъ и Н. Проданичинъ. Така че семейството Тодеви пострада твърде много, и търговските имъ работи вече не отиваха добре.

Поради лошото политическо положение, фирмата братя Лазарови, а после Братя Тодеви напуска Разлогъ и се пренася въ България. Бай Благой също напуска Разлогъ и като емигрантъ се настанива въ София, но не престава да се занимава съ народните работи. Презъ 1903 год. въ време на Илинденското възстане Благой Ив. Тодевъ заминава за Пирина съ чета. Той взе участие въ боевете при Яловарникъ (надъ Банско) с. Бачево, с. Бълица и есенъта, заедно съ другарите си, се завръща въ България.

Презъ 1912 год. въ Балканската война бай Благой е въ редовете на Македонското опълчение, като взе участие въ походите му изъ Тракия, доки до Шаркъ и Мраморното море.

Следът свършъка на Балканската война, той се завръща въ София и почва пакъ търговията. Винаги, обаче, той бѣ готовъ за всѣко обществено дѣло. Бай Благо взелъ живо участие въ основава-

нето на Македоно-Одринското опълчение, като бѣ избранъ и въ настоятелството.

Благой Ив. Тодевъ бѣ жива история. Той знаеше много работи отъ новата ни история. Имаше послушна и силна памет. Съ голѣми подробности си спомняше всичко за Разложкото възстане презъ

Благой Ивановъ Тодевъ

1878 г. и последвалите събития. Той бѣ веселъ и отличенъ другар. Самотникъ си остана до края на живота, 4. януари 1937 г. На опелото му въ черквата при гробищата се стекоха много негови роднини, приятели и другари.

Следът опелото г-нъ Л. Томовъ каза прочувствени слова за живота и дейността на дъло Благо.

Споменътъ за отличния събеседникъ, добъръ българинъ, отличенъ човѣкъ, Благой Ив. Тодевъ, нѣма да изчезне. Богъ да го прости. Л. Т.

Събитията презъ февруари

Месецъ февруари започна съ оживлението, породено всрѣдъ политическите кржгове въ Европа отъ многоочакваната речь на г. Хитлеръ, произнесена на 30. I. 1937 г.

И този път се очакваше Германия да изненада свѣта съ новъ ударъ върху разнобитената, впрочемъ, вече сграда на Версайския договоръ. Наистина, г. Хитлеръ заяви въ речта си, че днешна Германия оттегля подписа си, сложенъ върху документа въ Версай, съ който тя се признаваше виновна за войната, но и това не бѣ нѣкаква изненада.

Изненадата този път бѣ въ друга посока: г. Хитлеръ заяви, че времето на изненадите е приключено.

Това му заявление се посрещна съ известно облекчение, но все пакъ то не можа напълно да отстрани подозренията за бѫдещите планове на Германия. Защото се знае, че тя сега ще работи, за да си възвърне отнетите ѝ колонии и че ще търси случая да използува хаотическото положение въ свѣта, за да си извоюва първенственстващо и господствуващо положение.

Такова положение се стремя да си осигурява за въ бѫдеще и други голѣми сили, на първо място Франция, и за това, и отъ двестъ страни, не пропускатъ случаи да не оповествяватъ, че сѫносители на идеята за миръ.

Тѣй, че, на думите за миръ се гледа по-вече като на маневра за други нѣкакви цели, отколкото като на искрено желание да се омиротвори и успокои свѣта.

На миролюбното, проявено въ Хитлеровата речь, отъ страна на Франция и този път се погледна съ недовѣrie.

Още на следния денъ френскиятъ министъръ на външните работи, г. Иванъ Делбосъ, побѣрза да отговори на г. Хитлеръ, като изказа, наистина, задоволство отъ миролюбивите му изявления подчертъ, че между Франция и Германия сѫществуватъ различия не по това, дали да се живѣе въ миръ и добростъсъдство, а по това, по какъвъ начинъ да се дойде до мира и до доброто съседство.

И този път г. Делбосъ подчертава че главната пречка, за да се дойде до едно сътрудничество съ Германия е обстоятелството, че Франция и Великобритания сѫ привърженици на принципа за общо уреждане на въпросите за мира, въ рамките на Обществото на народите, а Германия, заедно съ Италия, е привърженици на принципа на двустранните спогодби, независими отъ Обществото на народите.

Никой никому не вѣрва въ искреността на хубавите речи за миръ и за добростъсъдство. Всѣки, се чувствува въ едно общество не на хора, пропити отъ християнски добродѣтели и въдими отъ побуждения на човѣчина, а въ общество на вълци, смѣтайки себе си за агне. И, понеже, това, такова съжителство е невъзможно, всѣки бѣрза да стане по-вѣлъкъ отъ другите. И въ резултатъ: едно нечувано до днесъ всеобщо въоръжение, трескавостъта на което се засилва и отъ дейността на бѫдещизма, показалъ зѫбътъ си така нагло въ настоящата испанска трагедия.

Презъ изтеклия месецъ нѣма по-важенъ фактъ отъ този на въоръженията. Този фактъ говори за изключително сериозното международно положение и той е най-характерния белегъ за времето презъ месецъ февруари.

Великобритания, запазваща си правото да бѫде въ последния моментъ арбитъръ на спорове и въоръжени конфликти, следъ като разбра по случай абисинската акция на Италия, че другите страни вече не я сѫмѣтватъ по-вече за такъвъ арбитъръ и не се боятъ много отъ нея, както бѣ въ миналото, реши въ едно много скоро време да въстанови свои авторитетъ на върховна морална и материална сила въ свѣтовните работи. Затова съгласува на единъ кредитъ отъ 400,000,000 лири стерлинги за въоръжения, тя сѫмѣта, че ще си възвърне надмошното, което тя имаща минала вѣкъ. А водачътъ на опозицията въ лондонската камара на депутатите, г. Атли, изтъкна на 18. II. г., че обнародваната отъ правителството „Бѣла книга“ за британските

въоружения предвижда войната, не като далечна възможност, а като една сигурност.

Това разтревожи Германия и Италия и задоволи Франция. Въ Германия шефът на пропагандата г. Гьобелс заяви на 25. II т. г., че ССР се е въоружавала, ето защо и Германия тръбва да се въоружава. „Една държава може да си позволи лукса да бъде миролюбива, само когато е въоружена“ — добави г. Гьобелс.

В Римъ Върховната комисия за отбраната заседаваше под председатството на г. Мусолини и знае се, че тя е взела решения за още по-големи усилия да се постави цяла Италия на здрава бойна нога. Джентлеменското споразумение между Лондонъ и Римъ за Средиземно море не може да е за г. Мусолини гаранция, че плановето му във това море няма да срещнат утре противодействие на волята на нѣкои британски крайцири, особено сега, когато Лондонъ бърза да добие отново надмошните си и въ Средиземното и по другите морета, ето защо и Италия бърза да не остане по-слаба съ морски и въздухоплавателни единици тамъ где то симѣ, че лежат интересите ѝ.

Тия въоружения, заедно съ въоружаванията на Съветска Русия, накараха дори и въоружената до зъби Франция да се заеме съ ново увеличение на военния си мощь. А Полша, отдавна милитаризирана поради междуинното си положение между Германия и Русия, чрезъ една прокламация на близките до днешния полски диктаторъ г. Смигли Ридзъ, пък и конникъ Коцъ, бърза да обедини всички народни сили около и подъ волята на г. Ридзъ, за да бъде въ всички момент готова за отбрана или, ако потребва, и за нападение.

По-близо къмъ настъп. въ Турция на 4. II. т. г. се направиха въ една фабрика поръчки отъ Гърция за доставка на бомби за 1,500,000 турски лири, а гръцкото правителство реши да свика десет набора подъ знамената за обучение — наборът отъ 1924 до 1935 год. Между това гръцкият крал, заедно съ министър-председателя г. Метаксасъ, тръгнаха съ крайцера „Австроъ“ по обиколка изъ гръцките бъломорски острови. Тази обиколка сигурно не е само за чистъ върдухъ.

Въ Турция, вънъ отъ другите военни приготовления — школа за авиатори, поръчки на пароходи и на аероплани — на 11 февруари се направи нововъведение въ военния законъ, съ

оето занапредъ турските граждани ще тръбва да носят военни задължения отъ 20-ата до 65-годишната си възраст, а не отъ 20-ата до 45 годишната, както бѣ до сега.

Не е безъ значение и посещението, което направи презъ втората половина на м. февруари начальникъ щаба на съветската армия, маршал Егоровъ въ Испания, Латвия и Литва. Съ голѣма вѣроятност може да се предполага, че то е имало за задача да подгответи, ако не и да осигури още отъ сега, едно сътрудничество между ССР и споменатите малки държави. Полша най-добре знае вкуса на това посещение, затова мажки се спрема на границата съ съ Русия.

Безъ да има особено самостоятелно значение, не е лишенъ отъ важност факта, че и белгийскиятъ министерски съветъ е одобрилъ на 19. II. т. г. искането да се гласуватъ допълнителни кредити за народната отбрана.

При водещата се испанска гражданска война, при непримиримостта на двете гладища — Френско-английското и германо-италианското по въпроса за омиротворение на Европа и при запахата, която иде за европейската редъ отъ страна на една Съветска Русия, гореочертаната бѣгла сънца на въоружения дестатично говори, за печалното и страхото състояние, въ което се намираше Европа презъ м. февруари и се намира днесъ още.

*

Други събития за отбележване презъ изтеклия месецъ сѫ: постигнатото междуевропейско споразумение въ лондонския комитетъ за забраняване на заминаването на доброволци за Испания, и за морски контролъ на испанските пристанища. Доколко, обаче, тия решения ще успѣятъ да премахнатъ външните помохи на двете бореци се помежду си испански сили, е въпростъ на бѫдещето.

Въ Атина на 15. II. т. г. заседаваше Съветътъ на Балканското споразумение. Тоя пътъ главниятъ интерес къмъ работата му бѣ да се види, какъ ще погледнатъ членовете на съглашението (безъ Югославия, разбира се) на склонения презъ януари Българско-югославски договоръ за приятелство. Балканскиятъ съглашение не намѣри нищолошо за себе сии за Балканскиятъ миръ въ този българо-югославски договоръ.

Изъ вестниците и печата

В-къ „Слово“ въ 72 подисника публикува интересни сведения върху живота и дѣлата на Абдулъ Хамидъ отъ Жиль Рой.

Червениятъ султанъ, който пролѣ кръвъта на 300,000 ерменци и потопи въ трауръ цѣли 2 македонобългарски поколѣния, преживѣ последните си дни по начинъ подобаващъ за всѣки сатрапъ, за всѣки кърволокъ, който, вмѣсто да пази живота и имота, спокойствието и щастието на оставените му отъ провидението население и страни, покри ги въ трауръ и опустошения и извика клетви и проклятия отъ дѣлбините на душата на потиснатите и онеправданите, на онешастливите майки и бащи, които често пъти сѫ били лични свидетели на терзанията и на гибелта на клетите тѣхни рожби.

Ето какъ Жиль Рой рисува края на живота на Червения Султанъ:

„Парламентът се залови за работа. Депутатите се заеха да хвърлятъ свѣтлина върху нѣкои дѣла на стария режимъ, въ който бѣха компрометирани лица отъ близките сълтански срѣди. Провиниите побързаха да стоварятъ върху владѣтеля отговорността за тѣхните престъпления.

Нѣкои членове на комитета заговориха за подвеждане Абдулъ Хамида подъ отговорност. Други, знайки, че изнасянето на тия престъпления ще повлѣчи свалянето на сълтана, неговата смъртъ, може би, която ще бѫде веднага използвана отъ враговете на либералитѣтъ, за да фанатизиратъ единъ впечатлителенъ народъ, клонѣха за помирението. И отъ тамъ се породиха триения между солунската секция, съставена отъ офицери и по-предразположена къмъ насилия, и цариградската секция, чиито членове повечето цивилни лица, бѣха наклонни къмъ умѣрени разрешения.

Камарата се раздѣли сѫщо. Бурна и мжтна атмосфера, която пробуди интригантския гений на самотника отъ Илдъза. Абдулъ Хамиль помисли, че е ударилъ за него часа да си отмѣсти. Нѣколко грѣшки на комитета спомогнаха да се откаже отъ него цариградското население.

Духоветъ бѣха възбудени. Улемите, проповѣдваха въ казармите, че младотурците излагатъ исламизма на опасност. Неопровергимъ аргументъ: на 13 априлъ 1909 цариградскиятъ гарнизонъ, 20,000 души приблизително отъ 1 корпусъ, се разбунтува противъ правителството. Войниците убиха офицерите си, а въ това време финализираната тѣлпа се втурна при членовете на комитета „Обединение и напредъ“. Зелениятъ флагъ на шерните се разви надъ Света София. Кюрдите и лазитѣ се присъединиха къмъ бунтовниците. Абдулъ Хамиль, смѣтайки момента удобенъ, за да поеме отново юздите на властта, амнистира виновните, за да ги спечели за своята кауза. Бунтовниците акламираха сълтана, искаха строгото прилагане на законите на пророка, оставката на правителството, разтурването на комитета и уволнението на солунските офицери и моряци.

Контра-революцията бѣше запалила религиозния фанатизъмъ на населението. То изврѣа убийства въ самия Цариградъ, докато въ Мала Азия сеожесточиха отново срещу арменците.

Цѣла Македония остана въврна на младотурците. Махмудъ Шефкетъ паша, началникъ на 3 корпусъ, събра своя щабъ:

„Телеграмите отъ Цариградъ показватъ, че деспотизъмът е възстановенъ отново. Нѣма да сѣмъ за законно това ново управление и азъ предупредихъ властите на столицата, че ако известията се потвърдятъ, 3-и корпусъ ще потегли за Цариградъ въ всичката си сила, за да заличи петното, направено на нашата военна честь съ бунта отъ 13. На всѣка цена ще се възстанови отоманската конституция. Взехъ за тая цел всички мѣрки. Предаденъ съмъ съ цѣлото си тѣло и душа на каузата и, за да сполуча въ задачата си, искахъ отъ васъ пълно покорство“.

Офицерите се заклѣха да му се подчинятъ.

Шефкетъ паша напусна Солунъ на 21 априлъ заедно съ войските си. На 23 той обкръжи столицата. Едно национално събрание, свикано въ Санъ-Стефано, обяви дегенерирането на Абдулъ Хамиль и възстанови на престола на неговия братъ Решадъ подъ името Мохамедъ V.

На 23 бѣ петъкъ, денътъ на Селимтька. Сълтанътъ отиде като винаги въ джамията Хамидие. Войските, събрани по пакъ, гледаха съ блуждаеща погледъ. Лицето му бѣ трагично: той знаеше че играта му е загубена и че ще тръбва да плаща... Тридесетъ и три годишната му борба не послужи за

нищо. Властвата му се изпълзваше. Смъртта го дебнѣше... Отчаянието унищожи у него чувството на страхъ.

На 24 април Шефкет паша влѣзя въ Цариград. Нѣколко сражения извѣшиха... Реакцията бѣ сломена.

Конституционните войски обградиха Илдъза, лишенъ от охрана. Царедворците побѣгнаха. Изпълзените евнуси се изпокриха въ хaremа, откѫдeto женитѣ ги изгониха насилисъно. Дѣлта редица от тия нещастници, последвана отъ готовчи, пазачи, градинари, роби, шпиони, мина по улиците на Пера, отпраивайки се къмъ старицата Сарай въ Стамбуль, гдето щѣха да ги затворятъ временно.

Женитѣ бѣха натоварени на кола. Дѣлто ществие... Заведоха ги въ двореца Топъ Капу, гдето тѣ щѣха да чакатъ да бѫдатъ прибрани отъ сродниците имъ.

Абдулъ Хамидъ остана въ Илдъза съ лвама секретари, нѣколко роби и членовете на семейството си. Четири кадъни приеха да споделятъ участъта му.

Женитѣ, събрани въ една стая на хaremа, плачеха кършайки рѣже; секретарите пушеха цигари и коментираха събитията, робите треперѣха, безъ да иматъ смѣлостта да пригответъ храната.

Абдулъ Хамидъ бѣ самъ срещу сѫдбата си. Той се бѣ принудилъ въ една стая на гостните си апартаменти. Седналъ по турски на дивана, съ нахлупенъ на главата фесъ, безъ гнѣвъ, безъ сълзи, той стоеше неподвиженъ, като вкамененъ. Въ продължение на три дена и три нощи той присъждава безпомощенъ въ разнебитането на неговия домъ. Той видѣ да излизатъ единъ следъ други неговата охрана, неговата прислуга, женитѣ му, близките му.

По-укаснали бѣше смъртта — отъ тая внезапна празнина? Султанът вдигаше сегисъ-тогисъ сухата си ржка, прекарваше я по лицето си, като че ли искаше съ това движение да се увѣри, че съставлява още частъ отъ свѣта на живитъ.

Неговитѣ грѣхове бѣха грамадни, наказанието бѣ справедливо. Предупредиха го, че една депутация отъ трима може искачъ да го видятъ отъ страна на комитета. Гнѣвътъ на султана пламна отново. При това известие, той вдигна револвера си.

Ще повали всѣкои, който влѣзне прѣвъ.

Джевадъ изпълни поръжката, генералъ Есадъ паша, заяви, че натоваренъ съ специална мисия, той щѣше я изпълни до край, дори и съ рискъ на живота си.

— Той стреля добре, каза сѣкретарътъ, пазете се.

— Ние ще се пазимъ, отвѣтна Карако Ефенди, вториятъ членъ. И ние сѫщо сме въоръжени.

Тѣ потропаха... Когато бѣха въведени въ стаята, Абдулъ Хамидъ се приближи живо до тѣхъ. Той изглеждаше изтощенъ, лицето му бѣ хлѣтнало и гласа му звучеше глухо:

— Съгласно съ фетфата, дадена отъ Шейхъ-юль-Исляма, народътъ Ви свали. Народното събрание се задължи да запази Вашата личност и вашето семейство. Нѣма отъ какво да се боите.

— Азъ не съмъ виновенъ, заяви А. Х. съ сълзи въ очитѣ, Но какво да правя?... Такъвъ ми бѣлъ късметъ... Ще запазя ли поне живота ми.

— Турцитѣ сѫ благородни и великудущи. Тѣ не вършатъ никога неправди.

— Закълнете ми се, че говорите истината.

— Вашинътъ животъ е гарантиранъ отъ Народното събрание. Моля не се тревожете?

— Какво ще сторите съ мене? Предполагамъ, че не ще ме оставите тукъ. Желая да ми се даде двореца Чераганъ за резиденция. Тамъ затворихъ азъ братя си...

— Ще предамъ вашето желание на националното събрание.

— Азъ спечелихъ грѣко-турската война и историята ще докаже, че съмъ сторилъ много за моята страна. Азъ не съмъ виновенъ.

— При конституционния режимъ невъзможно е да се накаже вѣкъ, който не е виновенъ. Присъдата ще се издаде следъ строго разследване.

Въ тоя моментъ вратата се отвори и едно дете се спусна къмъ Абдулъ Хамидъ. Това бѣ най-малкия му синъ. Султанът го прегърна, галейки го по коситѣ. Той повтори молбата си:

— Закълнете ми се, че ще запазите живота ми.

Малкиятъ принцъ заплака. Хората се поклониха. Абдулъ Хамидъ вдигна ржка до сърдцето си, после до челото си...

Той остана отново самъ, смазанъ отъ развалините на своя разкошъ животъ. Късметъ...

Националното събрание реши да изпрати султана въ Солунъ.

На 26 април къмъ 9 часа вечерта, разправя генералъ Юсуп паша, ние отидохме въ Илдъза, за да съобщимъ на султана нашето решение да го изпратимъ въ Солунъ. Въ вестибюла срещахъ първия секретар, Джевадъ бей, когото помолихъ да ни въведе при бившия султанъ. Джевадъ каза: „Султанът стреля добре и улучва винаги. Пощадете живота ми и вашия, защото, ако настояте да влѣзнете, азъ съмъ загубенъ и вие сѫщо. Той се прицелва съ необикновена точностъ.“

Отговорихъ: Твоята глава ми принадлежи. Мога да те убия още въ тоя мигъ. Върви и стори това, което ти заповѣдвамъ. Кажи на Абдулъ Хамидъ, че трѣбва да му говоря нѣщо за него, лично за неговия животъ.

Почекахъ четвърта часъ. Джевадъ ни поведе презъ нѣколко стани и най-сетне ни въвежда въ единъ голѣмъ салонъ на хaremа. А. Х. стоеше правъ; лицето му бѣ възбудено; той държеше ржчетъ си въ джеба, стискайки вѣроятно револверите си, за да пропаде скъпо своя животъ.

Галибъ бей и Фети бей се изправиха до вратата.

— Надѣвамъ се, че Ваше Величество ще вземе въ съображеніе деликатността на моята мисия. Ила тукъ по заповѣдь на народа и на армията, за да поговоря съ Васъ за Вашия животъ. Животътъ на Ваше Величество е отъ голѣмъ интерес за народа и за династията. Нѣма отъ какво да се боите. Вашиятъ животъ е гарантиранъ. Нищо лошо не ще Ви се случи. Вие знаете историята на Вашите братя Мурадъ съ още жива въ Вашата паметъ —увѣрътъ съмъ въ това: участъ печална не само заради двамата владѣтели, но и за отоманския народъ¹⁾!

— Нис не желаемъ подобно нѣщо. И народътъ не го желае.

Султанътъ изглеждаше печаленъ и отчаянъ. Той отговори:

— Разбирашъ ви. Какво желаете?

— Да Ви заведа въ Солунъ.

А. Х. трепна. Той се развълнува:

— Какво говорите? Защо да ходя въ Солунъ. Азъ съмъ старъ човѣкъ. Боленъ съмъ. Желая да съврша днитѣ си въ Чераганъ, где то съмъ роденъ и где то умръ Мурадъ. Тамъ е моето място. Или тогава пуснете ме на свобода и оставете ме да ида въ Европа²⁾.

Дадохъ му да разбере, че не мога да ида противъ заповѣдите на събранието.

А. Х. припадна. Женитѣ му се завтекоха, напрѣскаха съ вода лицето му и почнаха да го оплакватъ.

Когато дойде на себе си, по настояването на синовете си и дъщерите си той се съгласи да се подчини на народната воля.

Накарахъ да пригответъ колата.

Сватата му не бѣ голѣмъ: три султанки, четири кадъни, двама принцове: Абдураманъ и Абдулъ Кадъръ, петъ калфи (стари слугини), четири евнуси и деветъ слуги.

Всѣкай имаше право да си вземе този летни принадлежности, безъ голѣмъ багажъ.

Отъ двореца до гарата султанътъ не продума ни дума. Ала же и децата бѣха весели и изглеждаха щастливи, че ще пѫтуватъ.

На гарата султанътъ прояви твърдостъ. Той се качи въ вагона безъ чужда помощъ, издигайки главата си високо — доколкото му позволяваха превити му рамене. Той като не бѣ виждалъ влакъ отъ 30 години, той разгледа съ любопитство великолепния вагонъ, освѣтенъ съ електричество и даденъ на него разположение отъ правителството.

Часъ бѣ два и половина следъ полунощъ. Дадоха сигналъ... Влакътъ потегли. Султанътъ хвърли погледъ на перона — тамъ нѣмаше нито единъ изпращач. Очите му се изпълниха съ сълзи. Той пошуши: „Късметъ...“

Била Алатини въ Солунъ бѣ дадена на Абдулъ Хамидъ за резиденция. Той бѣ въ сѫщностъ затворенъ тамъ. Всички ценни предмети бѣха конфискувани отъ правителството. Великолепните скъпоцености на А. Х. струваха нѣколко милиона франка. Тѣ бѣха намѣрени въ Илдъза, въ една тайна стая, чийто механизъмъ бѣ изладенъ отъ бившия прѣвъ евнухъ Надиръ Ага.

На сѫщия робъ се дължеше намирането на касите на султана, умело скрити въ мистериозната резиденция, прокопана съ тайни проходи, лабиринти скривалища. Тамъ намѣриха 480,000 лири въ злато и 1,800,000 лири въ ценни книжа.

По-голѣмата частъ отъ богатството на султана бѣ вложенъ въ чужбина. Това недосегаемо богатство ги тревожеше. Богатъ, Абдулъ Хамидъ ще биде винаги опасенъ, защото ще има дѣвѣтъ възможности, които улесняватъ заговорите: вродения му даръ къмъ интригата и финансите да съ осъществи, Европейските банки не можеха да предадатъ влоговете; това щѣше да биде незаконно присвояване. Абдулъ Хамидъ трѣбваше да приеме доброволно да върне онова, което бѣ взелъ отъ страната. Смѣла стѣжка бѣ да го накаратъ да направи това. Младотурцитѣ се заловиха за тая работа, стараейки се на първо място да възстановятъ довѣрието на затворника, чрезъ едно велико-душно отнасяне. Успокоенъ за участъта си, Абдулъ Хамидъ ще стане по-примирителенъ. Обсипваха го съ внимание, изпълнили го съ необикновена точностъ.

Той поисква повече газъ и вода: компаниите побързаха да го задоволятъ.

Султанътъ поисква кокошките и петлитѣ отъ частния си

¹⁾ А. Х. бѣ детрениралъ Мурада и го уби.

курникъ въ Илдъза. Единъ правителственъ комисаръ предприе специално пътуване до Цариградъ, за да ги докара съ влакъ

Леснотата, съ която удовлетворяваха прищеките му, се хареса на сultана и той поискава още: две бѣли крави, едно салонно кученце, единъ големъ Сенъ-Бернаръ, неговата любима ангурска котка, два нови черни евнуси, млади одалиски. Доведоха му петнадесет такива, сѫщо работѣ и животнитѣ.

Изглеждаше че сultана се чувствува добре въ новото си жилище; той бѣ спокоенъ, примиренъ. Той понасяше безропотно пристъпствието на пазачите си Галибъ и Али Фети бей и имъ говорѣше даже работено. На тия драма души се падаше трудната задача да накарат сultана да внесе богатството си въ турските банки. Тѣ се заловиха за това много срочно, позовавайки се на неговия патриотизъмъ и събуждайки неговата надежда за близкото освобождение.

Каква гаранция ще ми дадете, ако ви предамъ всичко? — Какво ще синаят моята деца лишиени отъ богатство? Ами азъ?

— Конституцията осигурява бѫдещето на вашите деца. Парламентът ви даде една мѣсечна рента отъ 1000 лири. Цркви и събрания прѣччат да ви освободятъ за сега, но бѫдещето зависи отъ вашето държане и отъ вашето подчинение на новия режимъ.

А. Х. поискава да размисли. За какво може да му послужи неговото богатство при сегашното му положение, подъ битловното око на пазачите му, въ градъ като Солунъ, гдео всѣки обитателъ бѣ неговъ личенъ врагъ? Докато, ако бѫде свободенъ, дори и лишенъ отъ пари, той се чувствува способенъ да спечели за себе си симпатиите на една Европа.

Абдуль Хамиль реши да рискува, стана примирителъ, отдавайки това свое великолудиши на любовта си къмъ родината.

А. Х. повѣри на Фети бей открыти писма до директорът на европейските банки, поканвайки ги да внесатъ въ солунските ни клонове неговите влогове. Това стана. Следъ това той предаде богатството си на правителството.

Успокоени, младотурците изоставиха прочутия си пленикъ на неговата печална участ. За свободата на А. Х. не стана вече дума. Последниятъ се възмути, моли се... Молбата му остана безъ последствие. Обаче рентата му отъ 1000 лири се внасяше редовно.

Реакцията у сultана бѣ силна. Той страдаше повече, че е билъ измаменъ отъ колкото, че бѣ загубилъ трона си. Характерътъ му стана нервенъ, раздразнителенъ. Близките му страдаха отъ това. Нѣколко отъ неговите жени, разижданы отъ скуката, поискаха да го напуснатъ. Той ги остави да заминатъ, но поискава други. Тѣ като нѣмаха интересъ да задоволяватъ прищеките му, младотурците не направиха усилие да удовлетворятъ желанието му. Тогава отчаянъ, абдуль Хамиль се отказалъ отъ всичко. Той не чеше вече вестниците, не искаше сведения отъ столицата. Въ началото на своето пленичество той се залови съ дърводѣлство и стана много сръченъ въ той занаятъ. Сега той занемари работата си, обземанъ ту отъ бѣсенъ гнѣвъ, или отъ пълно безразличие. Понѣкога даваше несъвързани заповѣди — сякашъ царуваше още — после, виждайки своето безумие, се хвърляше на дивана и ревѣше отъ отчаяние.

Страхътъ го измъжчаваше като нѣкога: той не хапваше нищо преди женитъ му да вкусятъ отъ сложената гостба. Веднажъ му дадоха очистително, и той пожела тѣ да изпиятъ лѣкарството преди него. Малки тириани, които прибавени къмъ мъжеството и тѣхната самота, ставаха непоносими.

Безъсъннието му бѣше ужасно — присипвателитъ не действуваше вече. Тогава изморенъ отъ дѣлгото бденіе, отчаянъ, той се изправяше до прозореца и гледаше къмъ Цариградъ. Тихата ноќь го успокояваше и той плачеши — отначало тихо, като свенливо дете, после съ сили ридания, хълци.

*

Презъ 1911 г. го върнаха въ Цариградъ подъ предлогъ на построителът на надзоръ. Въ сѫщността млада Турция бореи се съ вътрешни мъжчотии разчитащи на интригантските дарования на сваления сultант, за да стовари върху него отговорността за нови безредици въ столицата. Важно бѣ народътъ да не отдава смутовѣтъ на гръцките на конституционния режимъ. Присъствието на Абдуль Хамиль въ дворецъ Бейлербей, на азиатския бръгъ, срещу Стамбулъ, бѣ достатъчно, за да обясни възбудението на духовете.

Противно на предвидданията, Абдуль Хамиль не комплитира. Той бѣ изтощенъ, боленъ... Следъ негодуванието и разочароването последва мрачно безразличие къмъ всичко, което не се отнасяше до неговото разплатено здраве.

Тогава младотурците го изпратиха въ Бруса.

Той живѣ тамъ нѣколко години. Къмъ първите дни на феруари 1918 г. той се простуди, получи пневмония и изгасна тихо на 76 годишна възрастъ.

В-къ „Зора“ брой 5300 публикува следното:

„Самоуправа“ пише за голъмо обединяване въ Македония

Въ Македония числото на безработните, сега 40,000, бързо расте. Печалната участ на македонското занаятчийство. Усилията на новата битолска община да подпомогне населението

Бълградскиятъ официозъ „Самоуправа“ често помѣства дописки отъ Македония. Въ една отъ последните дописки на той вѣтникъ отъ Скопие се даватъ сведения за тежките условия, при които работничеството въ Македония живѣе. Въ дописката се пише следното:

Презъ последните петнадесетъ години работничеството съвѣтъ въ Македония се е формиралъ социално отдѣлна въ класа, къмъ която днес принадлежатъ 80 хиляди души, мѫже и жени. Главно, това сѫ бивши занаятчи и дребни търговци, които сѫ били принудени да напуснатъ своите работилници и дюкянни, понеже нѣмътъ работа, и селяни, останали безъ земя, търсещи работа въ градовете, за да се прехранятъ. Занаятчийството и търговията въ македонските градове сѫ по-зле, и споредъ това — все повече сѫ кандидати за работници и заедно съ това условията за сѫществуване на увеличаващето се работничество ставатъ все по-тежки. Отъ данните на трудовите борси отъ Скопие и Битоля се вижда, че работническите надници сѫ много низки и — още по-важно — безработицата бърже расте. Само скопската трудова борса е регистрирана безработни въ 1932 г. 10,804 души, 1933 г. — 17, 240, 1934 г. — 18,815 души, 1935 г. — 21,924, а въ 1936 г. — 34,248 души. Въ тѣзи числа не влизатъ безработните въ района на битолската трудова борса, която мината година отбелѣза повече отъ 5,000 безработни, така, че въ цѣла Македония сега има около 40,000 безработни. Надини съмъ на настанението работници били толкова низки, че съ тѣхъ просто не могло да се живѣе.

Въ Македония, продължава Самоуправа — процесътъ на обединяването се развива съ бързъ темпъ.

Въ една друга дописка отъ Битоля се съобщава за усилията на новото общинско управление въ Битоля, начело съ младия кметъ д-ръ Теодосий Робе, да подпомогне безработните. Сегашното общинско управление въ Битоля — пише кореспондентъ на Самоуправа — се състои предимно отъ млади хора, които сѫ взимали видно участие въ политическия и обществения животъ на града. Новиятъ общински бюджетъ, гласуванъ отъ тѣхъ и вече одобрена отъ м-ра на вътрешните работи, възлизашъ на 7,900,000 лв., предвиждалъ доста голъми кредити за благоустройството на града, съ което ще се създаде работа за много безработни. Освенъ това 500,000 лв. се предвиждатъ за подпомагане на бедните граждани".

Скръбна и печална констатация, резултатъ на една дѣйност целия обединяването на българското население въ Македония.

Хубавата и богата македонска земя, страната на най-скажитъ култури — тютюнъ, макъ, оризъ, памукъ, сусамъ, анасонъ, ленъ, конопътъ, вино и коприна — по-голъмата част отъ които като монополи се купуватъ отъ държавата на ужасно низки цени, днесъ тѣнъ въ мизерия.

Всевъзможните прирези и порези и безмилостното третиране отъ страна на данъчните власти — надъ всичко друго — разориха окончателно трудолюбивия, трезвънъ и пестеливъ македонски българи.

ПОПРАВКА

Въ предидущата книга — 1 (81) на илюстрация „Илинденъ“ стр. 1 — имената на братята Димитъръ и Константинъ Миладинови погрѣшно сѫ сложени едно вмѣсто друго подъ ликовете имъ.

Всички клипчета въ тая книга отъ стр. 2 нататъкъ бѣха на заси отъ г. Ив. Ан. Миладиновъ, който подари за библиотеката на Илинденската организация и единъ екземпляр отъ албумъ — Алманахъ „Струга“ и притурката къмъ Алманаха „Братя Миладинови“ (биография) — и двѣти писани и издадени отъ него презъ 1932 г. по случай 70 год. трагична смърть на братята светители.

За това внимание на г. Ив. Ан. Миладиновъ изказва му съ най-сърдечна благодарностъ.

Въ редакцията се получи следния скжпъ и миль отзивъ отъ Америка.

Уважаеми Господинъ Редакторе на вестникъ Илюстрация Илинденъ, Кирилъ Христовъ. Научете вчера ви пратихъ пощенски чекъ. Да търсите два долара чрезъ пощата. За тази година продължавайте, пращайте я книгата. Азъ много обичамъ да чета, сѫщо и азъ съмъ Илинденецъ.

Азъ много обичахъ вестникъ Обзоръ, но го спрѣхъ.

16 Януарий 1937 г.
Съ почитание: Т. Кукуловъ
So Loreins Ohio P. O. Box 114 Pearl Str.

Къмъ г. г. абонатите

Списанието илюстрация „Илинден“ — вече свърши своята VIII годишнина и читателите му ще могат да оценят старанията ни да се издига то все по-вече и по-вече, та като едничко наше останало кандило да освътства душите на изстрадалите мъченици-герои и да сочи на идвашите следът тъхъ пъти, който тръбва да се измине, за да се извлече народния ни корабъ на спасителния бръгъ.

За да може, обаче, преценката да бъде правилна, не тръбва да се губи изпредвидът крайно стесненото положение, при което се работи. По голъмата часть отъ абонатите — справка отчета на Ръководното тъло, печатанъ въ кн. 10 (80) стр. 9 — още не съ си внесли абонамента, други връщатъ едва VIII, IX книжка на списанието, като съ това считатъ че се отчитатъ предъ редакцията, а между тъхъ има хора, чиито постежки просто удивляватъ — не се вижда защо списанието се връща — отъ презрение къмъ идеите, които то застъпва ли, или...? Защото измежду тъхъ има хора, които могатъ да бъдатъ меценати на книжината у насъ!

Но затова пъкъ редакцията благодаря отъ сърдце на г. г. абонатите, които я подкрепватъ, специално на онези, които, на 3—4 пъти макаръ, все внасятъ своя абонаментъ, и съ това, както и съ своето мило сътрудничество, я наследчаватъ да продължи тя своето дъло — да изнася величавите борби на македонския българинъ, които създадоха неписаната въ историята на другите народи наша епопея — Илинденската епопея — да изтъква предъ наши и предъ чужди, особено предъ наши, предаността и себеотрицанието на осияните свише първенци на Македония за закрепването на българския духъ, за въплощаването на тоя духъ въ една велика и мощна българска нация, за създаването на една силна и уважавана отъ близки и далечни българска държава, тъй както България е била почитана въ сръдните въекове и въ недавнашното минало.

Кратки сведения по свътогностите въпроси, свързани непосредствено съ народните ни съдбини също ще се изнасятъ, а страниците на списанието както и до сега ще се украсяватъ съ ликовете на достойните наши вождове и съ изгледите на чудно красива наша родна и плодородна земя.

Списанието ни се издържа изключително отъ абонати, затова молимъ неплатилите да внесатъ своя абонаментъ, а преданите негови сподвижници се умоляватъ да станатъ и негови разпространители.

Цената и занапредъ остава 120 лв. годишно.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА

Мислете за децата!
Осигурете имъ бѫдещето!

Това става най-лесно съ една специална застраховка за деца
при

Дружество „ОРЕЛЪ“
„ОРЕЛЪ“ ЗАСТРАХОВА НАЙ-ДОБРЕ

Сведения и упътвания се дават съ готовност отъ ГЛАВ-
НАТА ДИРЕКЦИЯ въ София, ул. „Алабинъ“, 48 (Собствено
пале) и отъ представителите въ провинцията.

Телефони: 2-19-16 и 2-19-17

НИКОЛА МИХАЙЛОВЪ

**Художествени желязарски
издѣлия и конструкции**

ул. „РОДОПИ“ № 27

Телефонъ № 3-28-73